

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

ترجمہ

نہج البلاغہ

حضرت امیر المؤمنین (ع)

(با تجدید نظر و اضافات)

مؤسسہ فرهنگی تحقیقاتی امیر المؤمنین (ع)

محمد دشتی

• مختصری از زندگی نامه حجت الاسلام استاد محمد دشتی

استاد محمد دشتی رحمته الله در سال ۱۳۳۰ در روستایی به نام «آزادمون» از توابع شهرستان محمود آباد متولد شدند. پس از گذراندن مراحل ابتدایی، در سال ۱۳۴۲، با توجه به علاقه شدید ایشان نسبت به علوم حوزوی، وارد حوزه علمیه شده و در حوزه علمیه شهر آمل «مسجد امام حسن عسکری علیه السلام» به فراگیری علوم حوزوی پرداختند. سپس در سال ۱۳۴۳ وارد حوزه علمیه قم شده و در مدرسه حضرت آیه الله العظمی گلپایگانی رحمته الله مشغول به تحصیل شدند، و در مدارس رضویه و فیضیه ادامه تحصیل دادند. دروس خارج فقه را خدمت حضرت آیه الله مشکینی (کتاب حدود و دیات) و حضرت آیه الله جوادی آملی (متاجر) و حضرت آیه الله مکارم شیرازی (صلوة) و یک دوره اصول را خدمت حضرت آیه الله میرزا هاشم آملی رحمته الله فراگرفتند. در فلسفه، (کتاب اشارات) را خدمت حضرت آیه الله حسن زاده آملی و (کتاب اسفار اربعه) را خدمت حضرت آیه الله جوادی آملی و حضرت آیه الله محمدی گیلانی و (شرح منظومه) را خدمت آیه الله حقی فراگرفتند.

روش تحقیق و نویسندگی را ابتداء در محضر شهید مفتاح رحمته الله و سپس حضرت آیه الله سبحانی و شهید محمد مصطفوی کرمانی رحمته الله، در طول سال های ۵۰ تا ۵۷ آموختند.

استاد دشتی رحمته الله در تحقیقات خود، محور اصلی را نهج البلاغه قرار دادند و در ضمن آن به عقاید اسلامی، فلسفه احکام، و ارزیابی زندگی سیاسی اهل بیت علیهم السلام نیز توجه داشتند. از استاد دشتی رحمته الله حدود ۱۱۰ اثر گران بها به یادگار مانده است که به جهت دارا بودن از قلم روان و بیان مطالب مورد نیاز جامعه، مورد استقبال فراوانی قرار گرفته است.

• فرمایشات مقام معظم رهبری (حفظه الله) پیرامون استاد دشتی

مقام معظم رهبری (حفظه الله) در دیدار خانواده استاد با ایشان «هفت تیرا، ۱۳۸۰»، ضمن بیان فرمایشات بسیار مهم و ارزشمندی پیرامون شخصیت وجودی استاد دشتی رحمته الله و تألیفات ایشان، فرمودند: آقای دشتی جزو عناصر مفید بودند، زحمت هایشان با ارزش بود. وقتی ایشان پیش ما آمدند، من خیلی خوشحال شدم. قبلاً فهرست ایشان را بر نهج البلاغه (معجم المفهرس نهج البلاغه) دیده بودم. حیف شد، ایشان می توانست سال ها خدمت کند، ایشان خیلی پر شور و پر انرژی بودند. خداوند انشاء الله این زحمات را از ایشان قبول کند. احترام به ایشان، احترام به اسلام، امیرالمؤمنین و نهج البلاغه است.

مقام معظم رهبری پس از سنوآل کردن از تعداد تألیفات استاد فرمودند: ایشان ۱۱۰ جلد کتاب چاپ شده و چاپ نشده داشتند؟ بسیار خوب، ماشاء الله، چه عمر با برکتی. من اغلب کتاب های ایشان را مطالعه کردم، بسیار مفید و خوب هستند. با این سن کم این تعداد کتاب، بسیار خوب است. کتاب های ایشان خیلی مفید است، کتاب معجم ایشان از همه بهتر است، من نگاه کرده بودم، خیلی خوب است. ترجمه نهج البلاغه ایشان از همه ترجمه ها، بلکه از اغلب ترجمه های موجود بهتر است، وقتی برای مدارس نهج البلاغه تقاضا کردند، ترجمه ایشان را پیشنهاد دادم.

«ایشان خوش سلیقه، خوش رو و با پشت کار بودند.»

• ترجمه نهج البلاغه

همراه با :

- ۱- عنوان دادن به مفاهیم نهج البلاغه (۲۷۳۰ عنوان) در متن عربی و فارسی
- ۲- نامگذاری خطبه‌ها، نامه‌ها، حکمت‌ها (۱۵۰۰ عنوان)
- ۳- اشاراتی به علوم و فنون روز
- ۴- عمومی بودن ترجمه
- ۵- رعایت اصل پیام رسانی در ضرب المثل‌ها
- ۶- تفسیر صحیح متشابهات و عبارات‌های مشکل
- ۷- آوردن نکات تاریخی و جغرافیای اماکن در پاورقی
- ۸- آوردن اسامی اشخاص و اماکن در متن و پاورقی
- ۹- ثبت شأن صدور خطبه‌ها، نامه‌ها، حکمت‌ها
- ۱۰- فهرست موضوعی دارای حدود ۱۸/۰۰۰ عنوان کلی و جزئی
- ۱۱- فهرست مطالب کامل
- ۱۲- آوردن توضیحات ضروری در متن و پاورقی
- ۱۳- حل تضادهای ظاهری
- ۱۴- آوردن اختلاف نسخه‌ها
- ۱۵- شماره‌گذاری متن عربی
- ۱۶- آوردن موضوعات کلی خطبه‌ها، نامه‌ها، حکمت‌ها (مثل: سیاسی، اخلاقی، اقتصادی)
- ۱۷- ترجمه توضیحات سید رضی با عنوان (می‌گویم)
- ۱۸- مشخص کردن مرجع ضمائر (هو، هم، انهم، الله) که مورد نظر امام بودند.
- ۱۹- مشخص کردن مخاطب‌های امام علیه السلام در نهج البلاغه
- ۲۰- تفسیر صحیح عبارات عام و خاص، مطلق و مقید
- ۲۱- تبیین صحیح اهداف امام علیه السلام در طرح ارزش‌ها و مبانی اعتقادی
- ۲۲- آوردن آدرس آیات قرآن (در پاورقی)
- ۲۳- آوردن برخی از اشعار ضروری
- ۲۴- آوردن مدارک بعضی از احادیث موجود در کتاب
- ۲۵- آوردن آمار و ارقام ضروری
- ۲۶- اشاره به نقد مکاتب رایج در پاورقی
- ۲۷- آوردن جدول اختلاف نسخه‌های مختلف نهج البلاغه
- ۲۸- تصحیح آدرس‌ها و کلمات در ترجمه و فهرست

○ سایر همکاران :

- کنترل و تصحیح : ۱- دکتر سید محمد شفیع ۲- حجت الاسلام محیطی ۳- حجت الاسلام سید هاشم حسینی کوهساری
- ویراستاری متن : ۱- سید محمود علوی ۲- محمد نصیری ۳- محمد مهدی دشتی
- حروفچینی و صفحه‌آرایی : ۱- محمد مهدی دشتی ۲- حسین دشتی

علی بن ابی طالب(ع)، امام اول، ۲۳ قبل از هجرت - ۴۰ ق [نهج البلاغه، فارسی - عربی]، ترجمه نهج البلاغه / محمد دشتی - قم: ۷۵۲ ص isbn ۹۷۸-۹۶۴-۹۶۸۵۹-۸-۷

فهرست نویسی بر اساس اطلاعات فیما. ۱. علی بن ابیطالب(ع)، امام اول، ۲۳ قبل از هجرت - ۴۰ ق - خطبه‌ها، ۲. علی بن ابیطالب(ع)، امام اول، ۲۳ هجرت - ۴۰ ق - کلمات قصار، ۳. علی بن ابیطالب(ع)، امام اول ۲۳ هجرت - ۴۰ ق - نهج البلاغه - فهرست‌ها، الف. دشتی، محمد، ۱۳۳۰ - مترجم، ب. موسسه فرهنگی تحقیقاتی امیرالمؤمنین(ع)، ج. عنوان، د. عنوان: نهج البلاغه، فارسی - عربی، ۴۱/۳۸۸ bq ۲۹۷/۹۵۱۵ د ۱۳۷۸ کتابخانه ملی ایران ۷۸-۱۵۶۷۶ م

شناسنامه کتاب

نام کتاب: نهج البلاغه حضرت امیرالمؤمنین علیه السلام

مولف: سید رضی قدس سره الشریف

مترجم: محمد دشتی

ناشر: ناظهور

نوبت چاپ: اول - ۱۳۸۶

شمارگان: ۳۰۰۰ نسخه

چاپ بعثت

شابک: ۹۷۸-۹۶۴-۹۶۸۵۹-۸-۷

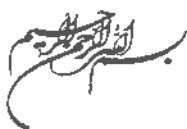
قیمت: ۴۰۰۰ تومان

(این اثر فقط برای یک چاپ به این انتشارات داده شده است.)

آدرس: قم، خیابان صفائیه، کوچه ممتاز، فرعی چهارم سمت چپ، پلاک ۱۱

همراه: ۰۹۱۲۳۵۱۵۸۸۰

تلفن: ۷۸۳۵۵۷۵ ۰۲۵۱

« به نام آن که علی علیه السلام را به جهانیان عطا فرمود »

از سال ۴۰۰ هجری که سید رضی رحمه الله با فکری نورانی و با اهدافی والا، به جمع‌آوری برخی از آثار علمی حضرت امیرالمؤمنین علی علیه السلام همت گماشت و نهج البلاغه را تدوین کرد که عطر وجودی آن جهان و جهان را شاداب نمود، تا کنون، ترجمه‌های گوناگونی به زبان فارسی تحقق پذیرفته و هر یک از مترجمان با اهداف و انگیزه‌های متفاوتی به اقیانوس همیشه موج علوم علوی نگریسته‌اند.

● اول - انگیزه‌های ترجمه

با شناسایی و جمع‌آوری ۳۰ ترجمه کامل از نهج البلاغه، از قرن پنجم (به تصحیح عزیز الله جوینی) تا روزگار نورانی انقلاب اسلامی ایران، و بررسی اهداف و شیوه‌ها و قابلیت‌های نهفته در آن و با توجه به ضرورت مطرح کردن مفاهیم نهج البلاغه از نظر کاربردی در مجامع فرهنگی، به این نتیجه رسیدیم که هنوز هم به ترجمه‌های دیگری نیاز است؛ زیرا:

یکی با جاذبه‌های ادبی قلم زده؛

و دیگری در مرز و حدود الفاظ و عبارات مانده؛

برخی با شیوه‌های ترجمه آزاد، دچار تندرؤی‌هایی شدند؛

و برخی دیگر تفسیر و ترجمه را به هم آمیخته‌اند؛

بعضی در ترجمه تحت اللفظی موفق، اما در پیام‌رسانی کوتاهی کرده‌اند؛

و بعضی دیگر در پیام‌رسانی موفق، اما از حدود الفاظ و عبارات فاصله گرفته‌اند؛

و مخاطب ترجمه‌ها نیز از نظر کاربردی متفاوتند :

برخی از ترجمه‌ها به قشر خاصی از جامعه تعلق دارد (تنها محققان و ادیبان و اهل نظر می‌توانند از آن بهره‌مند گردند)؛ و

برخی دیگر به گونه‌ای سامان یافته‌اند که برای نسل معاصر قابل استفاده نیستند و کاربرد عمومی ندارند.

با توجه به واقعیت‌های یادشده، و با درک نیازهای نسل معاصر در کلاس‌های گوناگون علوم انسانی و معارف

و نهج البلاغه، بر آن شدیم تا ترجمه‌ای گویا و متناسب با اهداف کاربردی از نهج البلاغه تحقق پذیرد که:

الف - قابل فهم و درک برای عموم افراد جامعه باشد؛

ب - به گروه خاصی از جامعه تعلق نداشته باشد؛

ج - اصل پیام‌رسانی دقیقاً رعایت گردد؛

د - از هرگونه رمز و اشاره و کنایه و کلی‌گویی اجتناب شود؛

ه - مخاطب‌های امام علیه السلام آشکارا معرفی گردند؛

و - توضیحات ضروری در متن یا پاورقی آورده شود؛

ز - پیام ضرب‌المثل‌ها کشف، و به نسل معاصر شناسانده شود؛

ح - مفاهیم نهج البلاغه در قالب هزاران عنوان زیبا و گویا ارائه شود.

تا همه اقشار جامعه بتوانند از آن بهره‌مند گردند.

با چنین آرزوها و اهداف ارزشمندی در آستانه نهج البلاغه زانو زدیم و از نور ولایت علوی مدد گرفتیم؛ که

همه از برکات کلاس‌های آموزشی و عنایات حضرت مولی‌الموحدین امیرالمؤمنین علیه السلام است. آری:

به ذره گر نظر لطف بوتراب کند به آسمان رود و کار آفتاب کند

• دوم - نگاهی به ترجمه‌ها

برای شناخت صحیح ترجمه‌ها و توان کاربردی آن، باید از سطوح مختلف و گوناگون مفاهیم نهج البلاغه آگاهی داشت؛ باید بدانیم که: ژرفای اقیانوس مواج علوم علوی چگونه است؟ و معارف بلند و وحی گونه نهج البلاغه دارای چه ویژگی‌ها و تقسیماتی است؟ آنگاه به سراغ ترجمه‌ها برویم، و توان کاربردی آنها را مورد ارزیابی قرار دهیم. معارف عمیق و ارزشمند نهج البلاغه را می‌توان در سطوح مختلف و عمومی، تخصصی و فوق تخصصی به ارزیابی گذاشت.

الف - مفاهیم عمومی

مفاهیمی مانند مباحث تاریخی، اخلاق فردی، خودسازی، اخلاق عمومی، تذکرات عمومی، گفتگوهای عادی با مردم، با فرزندان و با کارگزاران حکومتی مفاهیمی عمومی‌اند. نسبت به این دسته از معارف نهج البلاغه، مشکل خاصی وجود ندارد و هرگونه ترجمه‌ای مفید است؛ ترجمه آزاد یا مقید به متن، یا ترجمه‌ای ادبی و... و با الفاظ و عباراتی قدیمی یا نوین.

ب - مفاهیم و معارف تخصصی

برخی دیگر از مباحث نهج البلاغه، فنی و تخصصی است و به علوم و فنون و رشته‌های تخصصی بسیاری از معارف و علوم انسانی و غیر انسانی تعلق دارد. از این رو زبان خاص خودش را می‌طلبد، و الفاظ و عبارات و شیوه‌های تحقیق مربوط به همان رشته‌ها را لازم دارد، مانند:

• مباحث کلامی، فلسفی، اعتقادی

• مباحث اقتصادی

• مباحث سیاسی و مدیریتی

• مباحث نظامی، جنگ و صلح، آموزش نظامی

• مباحث بهداشتی، طب و درمان

• مباحث روانشناسی، روانکاو، روانشناسی بالینی (درمانی)

• مباحث جامعه‌شناسی

و دیگر مباحث ارزشمندی که به ده‌ها رشته علمی مصطلح امروز ارتباط پیدا می‌کند. طبیعی است که تنها با ترجمه الفاظ و عبارات نهج البلاغه نمی‌توان مفاهیم این دسته از مباحث تخصصی را به خوانندگان منتقل کرد. باید صاحب نظران هر یک از رشته‌های یادشده از دیدگاه تخصصی خویش به ارزیابی و کنکاش بپردازند تا حقیقت مطلب ادا شده و ترجمه و تفسیر صحیحی تحقق پذیرد.

با توجه به این واقعیت است که می‌گوییم: برای نهج البلاغه، ترجمه‌ها و تفاسیری گوناگون ضرورت دارد تا مفاهیم گرانسنگ آن در تمام ابعاد، کشف و شناسایی گردد. زیرا پژوهشگری که تخصص او در رشته اقتصاد است و مباحث اقتصادی نهج البلاغه را خوب می‌فهمد و با دیگر دیدگاه‌های اقتصادی جهان معاصر تطبیق می‌دهد، قطعاً در مباحث روانشناسی نهج البلاغه ناتوان است و نمی‌تواند مفاهیم عمیق روانکاو و روان درمانی این کتاب را کشف و شناسایی و در قالب عبارات زیبایی ارائه دهد.

از این رو، شروح و ترجمه‌هایی که هم اکنون در جهان اسلام موجود است این مشکل را دارند که در تمام ابعاد نهفته در نهج البلاغه، کارآیی ندارند، زیرا هر کدام برآساس شناخت و توانمندی خویش قلم زده‌اند. باید علوم و فنون نهفته شده در نهج البلاغه کشف و شناسایی گردد، سپس متخصصان هر یک از رشته‌ها،

جذب و سازماندهی شوند و در یک حرکت پژوهشی دسته جمعی حساب شده، ترجمه نهج البلاغه با جامعیت بایسته‌ای سامان پذیرد که:

فقیه جامع الشرائطی، مباحث فقهی نهج البلاغه را عمیقاً کشف و شناسایی کند و روانشناسی، مباحث روانشناسی و روانکاوی نهج البلاغه را استخراج نماید و اقتصاد دانی، مباحث اقتصادی نهج البلاغه را در قالب‌های زیبایی طرح کند و هر متخصص صاحب نظری در یک هماهنگی لازم با دیگر متخصصان، نکته‌ها و طرائف نهفته در رشته اختصاصی خویش را بخوبی بشناسد و هنرمندانه بشناساند. آنگاه می‌توان با خاطری آسوده بگوئیم: کار ترجمه و تفسیر نهج البلاغه پایان یافت.

ج - مباحث فوق تخصصی

دسته‌ای دیگر از مباحث نهج البلاغه فوق تخصصی است و تنها با داشتن تخصص‌های مصطلح و معمولی در رشته‌های علمی، نمی‌توان در ژرفای مفاهیم آن شنا کرد بلکه ابزار و علوم و فنون خاص خودش را می‌طلبد تا بدرستی شرح و تفسیر گردند.

در این قسمت نیز ترجمه‌ها را برخی از شروح موجود نهج البلاغه نمی‌توانند به همه نیازهای پژوهشگران پاسخ مثبت دهند، مانند:

الف - شناخت تشابهات نهج البلاغه؛

ب - شناخت مباحث عمیق فقهی و حل تضادهای ظاهری؛

ج - شناخت ضرب المثله‌ها و استخراج پیامهای اصلی آن؛

د - روش رفع تعارض ظاهری بین حدیث و قرآن؛

ه - رفع تعارض ظاهری نهج البلاغه با مبانی اعتقادی.

با کمال تأسف باید اعتراف کنیم که تمام ترجمه‌های موجود و اکثر شروح نهج البلاغه، نسبت به این قسمت از مباحث فنی آسان گذشته‌اند. نه تنها پیام اصلی ضرب المثله‌ها را نیاوردند، بلکه تنها با ترجمه ظاهری عبارات، مشکلاتی نیز به وجود آورده‌اند. عام و خاص، مطلق و مقید، درست ترجمه نشده و اهداف آموزشی امام علیه السلام ناشناخته مانده، و معلوم نشد که چرا:

یک جا دنیا را نکوهش کرده و در جای دیگر، آن را می‌ستاید؟ در خطبه‌ای تعقیب فراریان مطرح است و در نامه‌ای دیگر ترک تعقیب؟ یک جا دستور ریشه کن شدن مهاجمان و در چند خطبه دیگر دستور مدارا کردن با زخمی‌ها و فراریان مطرح است؟ در خطبه‌ای حکومت را نکوهش و در خطبه‌ای دیگر، ستایش می‌کند؟ نسبت به بانوان مطالبی به ظاهر متضاد وجود دارد؟ دنیا گرایی و ترک دنیا به هم آمیخته شده؟ دخالت در مسائل سیاسی را با انزوا گرایی در کنار هم قرار داده است؟ کار و تولید، با ترک مال دنیا در کنار هم قرار داده شده؟ در نتیجه، خوانندگان ترجمه‌های موجود، دچار نوعی سرگردانی و اضطراب می‌شوند که سرانجام اهداف آموزشی امام علی علیه السلام کدام است؟ و کدام یک را باید باور داشت؟ این دسته از مباحث فوق تخصصی باید با روش‌های دقیق اجتهاد، و اصول صحیح استنباط، هماهنگ با مبانی اعتقادی شیعه و در چهارچوب علم «تبادل و تراجیع» که حضرت امیرالمؤمنین علیه السلام و دیگر معصومین علیهم السلام به ما آموخته‌اند بررسی شود، تا نتایج مطلوب به دست آید که خود فرمودند و به ما آموختند:

• تضاد و تعارض در آیات قرآن وجود ندارد.

• تضاد و تعارض بین احادیث و قرآن وجود ندارد.

• تضاد و تعارض بین احادیث معصومین علیهم السلام وجود ندارد.

و در خطبه ۱۸۹ نهج البلاغه تذکر دادند که این گونه پژوهش‌ها از عهده هر کسی برنیاید:

إِنَّ أَمْرَنَا صَغْبٌ مُسْتَضْعَبٌ، لَا يَحْمِلُهُ إِلَّا عَبْدٌ مُؤْمِنٌ اِمْتَحَنَ اللَّهُ قَلْبَهُ لِلْإِيمَانِ وَلَا
يَعِي حَدِيثَنَا إِلَّا صُدُورٌ أَمِينَةٌ وَ أَخْلَامٌ زَرِينَةٌ

شناخت مسائل ما، کاری است بس دشوار، که جز بنده مؤمنی که خداوند قلبش را با ایمان آزموده آن را نپذیرد، و احادیث ما را جز سینه‌های امانتدار و عقل‌های سالم نمی‌توانند نگاهبان باشند. این دسته از مباحث را باید با فراگیری علوم مقدماتی حوزه‌های علمیه و آگاهی از اصول استنباط و شیوه‌های اجتهاد، به ارزیابی گذاشت و در ترجمه، حاصل تحقیقات عمیق و گسترده را گنجانند، تا خواننده ترجمه نهج البلاغه به آسانی پیام امام علیه السلام را دریافت کند.

● سوم - آرزوها

از آغاز تحصیلات حوزوی (سال‌های ۴۳-۵۰) که ترجمه‌های موجود را مطالعه می‌کردم و کاستی‌های مفهومی را می‌یافتم، نگران و در فکر چاره اندیشی بودم که یکی از نوشته‌های جرج جرداق مسیحی، (استاد ادبیات عرب در لبنان) را خواندم که اعتراف کرده بود: «جاذبه‌های کلمات امام علی علیه السلام شوری در من ایجاد کرد که ۲۰۰ بار نهج البلاغه را مطالعه کردم».

چنان بر خود لرزیدم و به تمصب و غرور اعتقادی من ضربه وارد شد که تا مدتی حالت عادی نداشتم. بر خود نفرین کردم که چرا یک مسیحی، ۲۰۰ بار نهج البلاغه را می‌خواند اما من که خود را از شیعیان امام علی علیه السلام می‌شمارم و ادعای محبت و ولایت او را دارم به راستی چندبار نهج البلاغه را خوانده‌ام؟ و با مفاهیم ارزشمند آن به چه میزان آشنایی دارم؟ ما که در خانواده شیعه، از پدر و مادری شیعه، و از خاندان شیعه و در کشور شیعیان قرار داریم، چرا باید با نهج البلاغه بیگانه باشیم؟ از روزی که در جلسات نویسندگی شهید مفتّح (که روزهای جمعه در منزل ایشان در کوچه ممتاز قم برگزار می‌شد) شرکت کردم، و موضوع انتخابی من «حکومت اسلامی» شد و شهید مفتّح فرمود: (یکی از منابع غنی که نسبت به حکومت اسلامی مباحث ارزشمند و گرانسنگی دارد، نهج البلاغه است. این کتاب را مطالعه کنید و مباحث مربوط به حکومت را استخراج و سازماندهی نمایید).

ورود من به آستانه نهج البلاغه با رهنمودهای آن استاد والا مقام که پس از انقلاب اسلامی به درجه شهادت ممتاز شد، شکل گرفت.

به سراغ نهج البلاغه رفتم، اما: فهرست جامعی نداشت؛ معجم المفهرس کاملی نداشت؛ و در ابعاد گوناگون این کتاب از نظر پژوهشی کار نشده بود. قدم اول را با طرح تدوین (معجم المفهرس نهج البلاغه) آغاز کردیم و آرزوهای ما نسبت به جهانی و همگانی شدن نهج البلاغه، تا هم اکنون با تحقیق و تدوین و انتشار بیش از ۷۰ اثر تحقیقاتی تداوم یافت. آنگاه آرزوها و ایده‌آل‌های ما نسبت به ترجمه نهج البلاغه، که حاصل تلاش ۵ سال کار مداوم و تجربیات کلاس‌های آموزشی از رمضان تا رمضان است ^(۱) با ویژگی‌های زیر سامان یافت.

۱- عنوان دادن به مطالب

برای استفاده عموم مراجعه‌کنندگان به سخنان علوی، سعی کردیم تا مفاهیم و مباحث نهج البلاغه را در قالب ۲۷۳۰ عنوان کلی و زیبا تقدیم داریم؛ زیرا عنوان زدن صحیح مطالب برای عموم افراد میسر نیست؛ و برخی در

تطبیق مفاهیم کلی با مباحث نهج البلاغه دچار مشکل می‌شوند.

عرضه مباحث نهج البلاغه در قالب عناوینی زیبا و گویا، مراجعه کنندگان را در یافتن مطالب دلخواه یاری می‌دهد و کار مطالعه و استخراج مفاهیم ارزشمند نهفته در خطبه‌ها، نامه‌ها و حکمت‌ها را آسان می‌سازد.^(۱)

۲- نامگذاری خطبه‌ها، نامه‌ها، حکمت‌ها

یکی دیگر از ویژگی‌های این ترجمه، نامگذاری خطبه‌ها، نامه‌ها و حکمت‌هاست. با این روش در یک نگاه کلی محورهای اصلی مباحث نهج البلاغه به خوبی شناسانده می‌شود و مطالعه کنندگان را در یافتن موضوعات انتخابی در نهج البلاغه کمک می‌کند.

موضوعاتی که در نامگذاری کلی خطبه‌ها، نامه‌ها و حکمت‌ها مطرح شده‌اند دارای حدود ۱۵۰۰ عنوان در ۷۴ رشته تخصصی است، که در آن سمت‌گیری و اهداف کلی مطالب نهج البلاغه مشخص شده است.

۳- اشاراتی به علوم و فنون

هرگز نخواستیم تا نظریه‌های علمی را بر نهج البلاغه تحمیل، یا نهج البلاغه را توجیهی برای دیدگاه‌ها و نظریه‌های علمی مطرح جهان معاصر قرار دهیم.

هدف ما این بود که هر جا کاوش‌های علمی، و مرزهای اندیشه بشری توانسته پرده‌ای از روی واقعیتی بردارد و به افق همیشه نورانی نهج البلاغه نزدیک شود، آن نمونه‌ها را در پاورقی ترجمه آورده‌ایم؛ مانند نمونه‌هایی که امروز در جهان علم با ابزارها و روش‌های پیشرفته شناسایی گردیده و حال آن که در ۱۴ قرن قبل در کلمات نورانی امیر بیان، حضرت علی علیه السلام آمده است.

به نمونه‌هایی توجه فرمایید: امام علیه السلام در خطبه‌های ۱۳ و ۱۴ در نکوهش مردم بصره، عوامل زیست محیطی را در فریب خوردگی مردم مطرح فرمود که امروز در رشته اکولوژی (ECOLOGIE) به این گونه از واقعیت‌ها دست یافته‌اند. یا در روانشناسی و روانکاوای و انسان شناسی و تربیت کودک، دستوراتی دارند که امروزه در جهان معاصر در رشته‌های تخصصی علوم به اثبات رسیده است.

۴- ویژگی عمومی بودن ترجمه

هدف مهم ما در این ترجمه، رعایت اصل سادگی، و عمومی بودن آن بود که همه اقشار و سطوح متفاوت فکری موجود در جامعه، بدون مراجعه به کتب تفسیری و لغت و تاریخ، بتوانند از آن استفاده کنند.

۵- رعایت اصیل «پیام رسانی» در ضرب المثل‌ها

در فرهنگ همه ملت‌ها، ضرب المثل‌هایی وجود دارد و در ضرب المثل‌ها، پیام‌ها و اهدافی نهفته است. اگر در ترجمه‌ها «اصل پیام رسانی» رعایت نشود، ضرب المثل‌های اقوام و ملل برای یکدیگر قابل فهم نخواهد بود، و چون در ترجمه‌هایی موجود نهج البلاغه، غالباً اصل پیام رسانی رعایت نشده، و با ترجمه ظاهری عبارات، اهداف واقعی گوینده قابل دسترسی نیست، خواننده فارسی زبان حق دارد پرسد:

- «من گفتار نیستم» یعنی چه؟ و گفتار چیست؟ (وَاللّٰهُ لَا اَكُوْنُ كَالضَّمِیْعِ، خطبه ۵)
- «چون بچه شتر دنبال شتر بودم» چه مفهومی دارد؟ (كَاتَّبَاعِ الْفَصِیْلِ اَتَرَ اُمِّهِ، خطبه ۱۹۲)

۱. برای اطلاع بیشتر به کتاب «فرهنگ موضوعات کلی نهج البلاغه» یا «فرهنگ معارف نهج البلاغه» نوشته مؤلف مراجعه شود.

• «زن عقرب است» یعنی چه؟ چرا باید به زنان اهانت شود؟ (الْمَرْءَةُ عَقْرَبٌ) (۱)

اگر بدانند که این ضرب المثل‌ها برای رساندن مفهوم خاصی در ملت‌ها پدید آمدند، و پیام خاصی را در شرائط حاکم بر همان ملت و همان فرهنگ به همراه دارند و اگر در ترجمه ضرب المثل‌ها، اصل پیام‌رسانی رعایت گردد، بسیاری از اعتراضات مطرح نخواهد شد.

پس از تحقیق و بررسی در ضرب المثل‌های نهج البلاغه، و شناخت کاربردی آن در روزگاران گذشته به این نتیجه می‌رسیم که امام (علیه السلام) در خطبه ۵ می‌خواهد بفرماید که:

«من از مسائل سیاسی کشور غافل نیستم.»

و در خطبه ۱۹۲ این مفهوم را می‌خواهد منتقل کند که:

«من چونان فرزندی که از مادر جدا نمی‌شود، همواره با پیامبر بودم.»

و حکمت ۶۱، یک ضرب المثل است و این پیام را دارد که:

«نیش زن برای شوهرش شیرین است!»

۶- تفسیر صحیح متشابهات

واژه‌های دنیا، حکومت، لذت، عشق، مال و برخی دیگر از کلمات و عبارات، در جاهای گوناگون، متفاوت و در ظاهر متضاد، وصف و مطرح شده‌اند:

در یک جا عام و فراگیر و در جایی خاص و محدود است.

اگر دنیا در برخی از خطبه‌ها نکوهش شد، دنیای غام و دنیای خارج و نظام هستی نیست، بلکه علل و عواملی مطرح است، زیرا در موارد دیگر دنیا را می‌ستاید.

اگر یک جا حکومت را نکوهش می‌کند، در جای دیگری آن را یک ضرورت می‌داند:

اگر یک جا نسبت به محبت دنیا هشدار می‌دهد، در جای دیگری محبت دنیا را امری طبیعی می‌داند، پس ستایش یا نکوهش علل و عوامل دارد و ده‌ها و صدها نمونه که محتاج به پژوهش‌های عمیق و بایسته‌ای می‌باشد. در این گونه از موارد نباید به ترجمه ظاهری عبارات رضایت داد، زیرا برای خوانندگان، هدایتگر نخواهد بود. گاهی باید تفسیر و ترجمه را به هم آمیخت. تا اهداف اصلی و مبانی اعتقادی امام (علیه السلام)، روشن و بدون ابهام در دسترس عموم قرار گیرد.

در ترجمه‌های موجود، «النِّسَاءُ نَوَاقِصُ الْعُقُولِ»، را همه چنین ترجمه کرده‌اند: «عقل زنان ناقص است.» و «الْمَرْءَةُ شَرُّ كُلِّهَا»، را همه ترجمه کرده‌اند که: «زن همه‌اش شر است.»

در صورتی که در قرآن کریم و نهج البلاغه، نظام هستی، نظام احسن معرفی شده، و امام (علیه السلام) خود عدل الهی را به جهانیان شناسانده است و می‌دانیم که خدا شرّ نیافریده، و پدیده‌های پروردگاری شرّ نیستند.

پس قرآن و سنت مسلّمه و فلسفه و کلام و مبانی اعتقادی با ظاهر عبارات یاد شده در تضاد است، و در ترجمه‌های ظاهری الفاظ و عبارات نیز، تضادها برطرف نمی‌گردد، که همواره اعتراض‌های خوانندگان را به همراه خواهد داشت.

اگر پس از بررسی‌های لازم به این نتیجه برسیم که: امام در خطبه ۸۰ در مقام بیان تفاوت‌های موجود میان زنان و مردان است، و «نواقص» در اینجا به معنای «تفاوت» است. و در حکمت ۲۳۸، واژه شرّ را به معنای بد و

بدی‌ها استعمال نکرده، بلکه خواسته بفهماند که، ازدواج و تشکیل زندگی مسؤولیت‌ها و مشکلاتی دارد، همان ضرب المثل فارسی که می‌گویند: «زن و بچه درد سرند و بی دردسر هم نمی‌توان زندگی کرد». آنگاه برداشت‌های منفی و اعتراض‌های بیجا مطرح نخواهد شد.^(۱)

۷- آوردن نکات تاریخی

در پاورقی این نسخه، تاریخ نهج البلاغه آمده است که دارنده این نسخه را از مراجعه به کُتب تاریخ بی‌نیاز می‌سازد.

۸- آوردن اسامی اشخاص و اماکن

نکات تاریخی، و اسامی اشخاص و اماکن را بدان جهت آوردیم تا خوانندگان با داشتن همین ترجمه از مراجعه به دیگر کتاب‌های تاریخی بی‌نیاز باشند.

۹- آوردن شأن نزول خطبه‌ها

با تلاش فراوان، آن مقدار از حوادث و تحولات و زمینه‌هایی را که در پدید آمدن خطبه‌ها، نامه‌ها و حکمت‌ها نقش داشتند، به عنوان «شأن نزول» در آغاز خطبه‌ها آوردیم تا خوانندگان با حال و هوای صدور مطالب نهج البلاغه آشنا شوند، و بدانند که نهج البلاغه «کجایی» است؟! زیرا توجه به شأن نزول نهج البلاغه تأثیر تعیین‌کننده‌ای در فهم مطالب و مفاهیم آن خواهد داشت.

۱۰- فهرست موضوعی

یکی دیگر از آرزوهای ارزشمند، تهیه و تدوین «فهرست موضوعی نهج البلاغه» بود که همواره ذهن ما را به خود مشغول می‌داشت؛ زیرا ترجمه‌های موجود بدون فهرست موضوعی منتشر شده بودند. استخراج عناوین کلی و جزئی و سازماندهی عناوین، و تطبیق علوم و فنون با مفاهیم نهج البلاغه، و خلق و ابداع فهرست‌های زیبا و قالب‌های گویا برای شناخت مباحث آن، سالیان طولانی ما و جمعی از پژوهشگران مؤسسه را به تلاش واداشت؛ ابتدا کتاب «فرهنگ موضوعات کلی نهج البلاغه» را با حدود چهار هزار عنوان در ۷۴ رشته تخصصی تدوین و منتشر ساختیم.

سپس در مدت ۷ سال «فرهنگ معارف نهج البلاغه» را با همکاری جمعی از محققان مؤسسه، در پانزده هزار عنوان کلی و جزئی فراهم آوردیم و در یک اقدام گسترده و فراگیر در تدوین «دائرة المعارف بزرگ نهج البلاغه» کار استخراج فهرست‌ها و قالب‌های مفهومی را به صد هزار عنوان رساندیم، که در فهرست موضوعی این ترجمه، تنها ۱۸ هزار عنوان جزئی و کلی آمده است.

۱۱- آوردن توضیحات ضروری در متن و پاورقی

چون هدف ما در این ترجمه، بهره‌برداری عموم اقشار جامعه بود، که در سفر و حضر بتوانند از نهج البلاغه استفاده کنند، و در همه جا منابع تحقیق و کُتب تاریخی یافت نمی‌شود و همه جا نمی‌توان از شروح گوناگون نهج البلاغه استفاده کرد بر آن شدیم تا توضیحات ضروری نسبت به مفاهیم، رویدادها، تحولات سیاسی، تاریخی را در متن یا در پاورقی بیاوریم که عموم اقشار جامعه بتوانند از مباحث ارزشمند آن استفاده کنند.

۱۲- حل تضادهای ظاهری

یکی دیگر از ویژگی‌های مهم این ترجمه، حل تضادهای ظاهری است که در نهج البلاغه بحثی مطرح شده

۱. برای اطلاع بیشتر به کتاب «اطلاعات مقدماتی نهج البلاغه» و «کلیدهای شناسایی نهج البلاغه» مراجعه شود.

است که با ظاهر احکام اسلامی یا قرآن کریم تضاد دارد، به گونه‌ای ترجمه کرده‌ایم که تضادها برطرف گردند که به مباحث فنی و روش اجتهاد شیعه ارتباط دارد، زیرا ما معتقدیم امام معصوم علیه السلام با قرآن و دیگر روایات معصومین علیهم السلام تضادی ندارد.

۱۳- آوردن اختلاف نسخه‌ها (در متن عربی)

متن عربی نهج البلاغه با ۱۵ نسخه قدیمی از اواسط قرن چهارم (۱۵۱ سال پس از وفات سید رضی) تا کنون، مقابله و تصحیح شد، و اختلافات مهم و عبارات گوناگونی که در معانی جملات تأثیر داشت در داخل علامت () آورده شد تا محققان و شارحان در مراجعه به این نسخه بتوانند جنبه‌های گوناگون یک واژه یا یک جمله را دریابند.

۱۴- شماره گذاری متن عربی

در سال‌های (۱۳۵۳-۱۳۵۴) که به فکر تدوین «معجم المفهرس نهج البلاغه» افتادیم اولین مسئله‌ای که در راستای کار ما قرار داشت این بود که متن نهج البلاغه یک خط در میان شماره گذاری شود و همه آدرس‌ها بر اساس شماره‌های متن سازماندهی گردد تا یافتن مطالب دلخواه در خطبه‌ها و نامه‌ها و حکمت‌های طولانی به آسانی میسر باشد و مراجعه کننده ناچار نباشد برای یافتن یک واژه، یک یا چند صفحه را جستجو کند. و چون پس از انتشار «معجم المفهرس» در ایران و دیگر کشورهای اسلامی، شماره‌های ثبت شده، در صدها هزار نسخه موجود است، در این ترجمه نیز همان شماره‌ها همراه متن عربی ثبت شد تا برای عموم محققان اسلامی قابل استفاده باشد.

تذکر: به علت صفحه بندی جدید، بعضی از آدرس‌ها تغییر کرده است، پس اگر موضوع مورد نظر خود را در خط آدرس داده شده، پیدا نکردید، آنرا در یک خط قبل یا یک خط بعد، بیابید.

۱۵- آوردن موضوعات کلی خطبه‌ها، نامه‌ها، حکمت‌ها

گرچه در کتاب (فرهنگ موضوعات کلی نهج البلاغه) موضوعات عام و کلی خطبه‌ها و نامه‌ها و حکمت‌های نهج البلاغه را مشروحاً آورده‌ایم اما در این نسخه، در متن عربی، زیر شماره‌های خطبه‌ها و نامه‌ها و حکمت‌ها، عناوین کلی و فهرست‌های عام هر یک را ثبت کرده‌ایم که گویای مفاهیم نهفته در آن می‌باشد و مراجعه کننده در اولین برخورد با واژه (سیاسی، اجتماعی، اخلاقی) همراه خطبه یا نامه یا حکمت، سمت‌گیری آن را درک می‌کند و می‌فهمد که این خطبه اخلاقی یا آن نامه سیاسی است که در پیام رسانی و ارزیابی آغازین مباحث نهج البلاغه، نقش بسزائی دارد، این ویژگی در هیچ‌کدام از نسخه‌های موجود به چشم نمی‌خورد.

۱۶- ترجمه توضیحات سید رضی رحمته الله علیه با عنوان [امروء]

در برخی از ترجمه‌های نهج البلاغه و شرح و تفسیر آن، توضیحات ارزشمند سید رضی ترجمه نشده است و برخی از آوردن آن نیز صرف نظر کرده‌اند در صورتی که توضیحات سید رضی از نظر لغوی و ادبی آثار بسیار تعیین کننده‌ای در فهم مطالب نهج البلاغه دارد. در این نسخه، تمامی توضیحات سید رضی با ترجمه آن، هر کدام در جایگاه خاص خودش بگونه‌ای زیبا آورده شد.

۱۷- مشخص کردن مرجع ضمائرها

در این ترجمه، تلاش کرده‌ایم تا مرجع ضمائرها (هو، هم، انهم، آنها) را دقیقاً مشخص کرده و در ترجمه بیاوریم که قابل استفاده عموم طبقات جامعه باشد و مطالعه کننده این نسخه، جایگاه اصلی ضمائرها را بشناسد.

۱۸- مشخص کردن مخاطب‌های امام علیه السلام در نهج البلاغه

یکی دیگر از ویژگی‌های این ترجمه که برای عموم مراجعه کنندگان قابل استفاده می‌باشد و کاربرد عمومی دارد، مشخص کردن مخاطب‌های امام علیه السلام در نهج البلاغه است که امام علی علیه السلام با چه کسی یا افرادی سخن

می‌گوید؟ شناخت مخاطب‌های امام علیه السلام، ما را در ارزیابی مفاهیم نهج البلاغه کمک می‌کند.

۱۹- تفسیر صحیح عام، خاص، مطلق، مقید

یکی از مشکلات پژوهشی و نظری عموم افراد جامعه ما، مشکل حل متشابهات، و بررسی تطبیقی عام و خاص و مطلق و مقید در احادیث و روایات اسلامی است.

و چون همه مترجمان نهج البلاغه شیوه ترجمه تحت اللفظی را برگزیدند، مراجعه کنندگان به ترجمه‌ها دچار نوعی سرگردانی در فهم نهج البلاغه می‌شوند که در یک خطبه، دنیا نکوهش و در خطبه دیگری ستایش شده است چرا؟ و می‌پرسند آیا این اختلاف و تضاد را می‌شود حل کرد؟ اگر مترجمان در مباحث عام و خاص و مطلق و مقید، رعایت مفاهیم را می‌کردند و عام تخصیص زده را به گونه‌ای مطلق و فراگیر ترجمه نمی‌کردند و مطلق را با قید آن می‌آوردند، این همه حیرت و سرگردانی وجود نداشت. ما سعی کرده‌ایم این اصل را رعایت کنیم. اگر درجائی دنیا نکوهش می‌شود با بررسی‌های مداوم علت آن را آورده ایم که دنیای (حرام) یا (شبهه ناک) است، و اگر در جای دیگر دنیا ستایش می‌شود توضیح داده‌ایم که دنیای (حلال) است.

۲۰- تبیین صحیح اهداف امام علیه السلام در طرح ارزش‌ها

بسیاری از مترجمان شیوه ترجمه تحت اللفظی را برگزیدند و معتقدند که:

(ما باید تعهد خود را در ترجمه پاسدار باشیم.)

البته این خود مکتب و راه و روشی است محترم و ارزشمند، اما از نظر کاربردی و پیام رسانی در برخی از موارد، مشکلات فراوانی را به همراه دارد. با دگرگونی فرهنگ‌ها و تمدن‌ها، و دگرگونی واژه‌ها در پیام رسانی‌ها، نسل امروز معانی و مفاهیم نهفته در برخی از عبارات قرآن و احادیث را نمی‌تواند درک کند، در صورتی که ما به امام علی علیه السلام تعهد داده‌ایم تا پیام او را به نسل امروز برسانیم و در این پیام رسانی باید از انواع سبک‌ها و شیوه‌ها استفاده کنیم و گاهی نیز ناچاریم مقید به ظاهر الفاظ و عبارات نباشیم.

پس برای تبیین صحیح اهداف امام علیه السلام در طرح ارزش‌ها، ناچاریم از شیوه ترجمه (تحت اللفظی) اندکی فاصله گرفته و با تفسیر و ارزیابی صحیح عبارات و کلمات، پیام حضرت مولی علیه السلام را به نسل امروز برسانیم.

۲۱- آوردن آدرس آیات قرآن

اینکه گفته‌اند: «نهج البلاغه فوق کلام خلق است»

حرفی است ارزشمند و دوست داشتنی، اما در دنباله آن قضاوت فرمودند که: «دون کلام خالق است» این سخن را نباید که پذیرفت. زیرا نهج البلاغه در تفسیر و تحلیل کلام خداوندی است، نور است و در امتداد نور الهی می‌درخشد، دون، پستی، پائینی، و هر واژه دیگری که سمت و سوی نزول و فرود و سقوط داشته باشد نسبت به نهج البلاغه مردود و مطرود است، بلکه باید گفت:

«نهج البلاغه فوق کلام خلق و در پرتو کلام خالق است.»

زیرا حدیث، تفسیر آیات الهی است، واسطه فیض است، در همان اوج و والائی و وحی الهی جای دارد، از این رو آدرس تمام آیات قرآن نهفته در کلام حضرت مولی علیه السلام را در پاورقی متن عربی آورده‌ایم تا اگر کسی خواست به قرآن مراجعه کند میسر باشد.

۲۲- آوردن برخی از اشعار ضروری

این هدف بسیار ارزشمند هنری، آموزشی را در طول ۱۲ سال، لباس عمل پوشانده و ۱۵۰ دیوان شعر شاعران فارسی زبان را بر سر سفره نورانی نهج البلاغه نشانیدیم که کتاب (فرهنگ شعر شاعران در نهج البلاغه) در دو جلد انتشار یافته است تا اساتید مجرب در تدریس مفاهیم حدیث، از جاذبه هنری اشعار

استفاده کنند. در این ترجمه نیز هر جا که ضروری تشخیص داده‌ایم در پاورقی، برخی از اشعار زیبا و شیرین را آورده‌ایم.

۲۳- آوردن مدارک احادیث موجود در کتاب

با عنایات الهی و توجهات خاصه حضرت امیرالمؤمنین علیه السلام اسناد و مدارک خطبه‌ها و نامه‌ها و حکمت‌ها را در کتاب مستقلاً با نام (اسناد و مدارک نهج البلاغه) که جلد یازدهم (مجموعه آشنائی با نهج البلاغه) می‌باشد مشروحاً آورده‌ایم، اما در این نسخه به مدارک و منابعی که جناب سید رضی رحمه الله آورده است اکتفا نموده‌ایم.

۲۴- آوردن آمار و ارقام ضروری

آمار و ارقام، ما را در ارزیابی و نتیجه‌گیری کمک می‌کنند، و در تحلیل تاریخ نقش بسزائی خواهند داشت. در این نسخه، هر جا که لازم بود، از آوردن ارقام و آمار خودداری نورزیده و با استفاده از منابع تاریخی، آمار ضروری را ثبت کرده‌ایم.

۲۵- بررسی تطبیقی مکاتب (در پاورقی)

در طول سال‌های ۱۳۵۳ تا کنون، که در مراکز گوناگون آموزشی، در دبیرستان‌ها و مراکز تربیت معلم، و دانشگاه‌ها، به تدریس نهج البلاغه و معارف اسلام اشتغال داشته و داریم، با این حقیقت روشن آشنا شدیم که در تمام محورهای خط فکری نسل جوان، نهج البلاغه رهنمودهای تعیین‌کننده دارد و در هجوم ایسم‌ها و ایست‌ها، بهترین پناهگاه است که قدرت دفاعی لازم به نسل ما می‌دهد تا ارزش‌های اسلامی خود را پاسدار باشند، و تمامی مکاتب وارداتی را بتوانند عالمانه نقد کنند. از این رو در پاورقی این نسخه سعی کرده‌ایم اشاراتی به مکاتب مصطلح روز، داشته باشیم تا خوانندگان این ترجمه رهنمودی در نقد و ارزیابی مکاتب و بررسی تطبیقی آن داشته باشند، و برای تحقیقات گسترده‌تر به کتب و منابع خاص خودش مراجعه کنند.

امیدواریم این ترجمه، با ویژگی‌های یاد شده، خشنودی حضرت مولی‌المؤمنین علیه السلام را - هر چند اندک - فراهم کرده باشد، که اهل و معدن و اصل کرامت است که با بزرگواری خویش، دست روسپاهان برخاک مانده را خواهد گرفت. ان شاء الله

مؤسسه فرهنگی تحقیقاتی امیرالمؤمنین علیه السلام

محمد دشتی

زمستان ۷۸

❖ مقدمه سید رضی علیه السلام بر نهج البلاغه

ستایش خدا را سزااست که حمد را بهای نعمت‌ها و پناهگاه از بلاها، و وسیله رسیدن به نعمت‌ها و بهشت جاویدان، و موجب افزایش احسان و کرمش قرار داد. درود بر پیامبر رحمت، و پیشوای رهبران الهی و چراغ روشنی بخش امت، که ریشه های وجودش بزرگواری و درخت اصل و نسبش پر برگ و پر ثمر بوده است. و درود بر اهل بیتش که چراغ های روشنی بخش تاریکی ها، و وسیله نجات امت ها، و نشانه های روشن دین و مرکز نقل فضیلت و برتری می باشند. درود بر همه آنان باد؛ درودی که با فضل و بزرگواری آنها برابری کند؛ و پاداش اعمال آنها قرار گیرد؛ پاداشی که مناسب با پاکیزگی اصل و فرع ایشان است. درود بر آنان باد تا زمانی که سفیده صبح گریبان شب را می شکافد و ستارگان طلوع و غروب می کنند.

• چگونه پیدایش کتاب نهج البلاغه

در آغاز جوانی و طراوت زندگی، دست به تألیف کتابی در «خصائص و ویژگی های ائمه علیهم السلام» زدم که مشتمل بر خبرهای جالب و سخنان برجسته آنها بود.

انگیزه این عمل را در آغاز آن کتاب یادآور شدم و آن را آغاز سخن قرار دادم. پس از گرد آوردن خصائص امیرمؤمنان علیه السلام مشکلات و حوادث روزگار مرا از اتمام بقیه کتاب، باز داشت. من آن کتاب را مبوّب نموده و به فصل های مختلفی تقسیم کرده بودم در پایان آن، فصلی که متضمن سخنان جالب امام علیه السلام از سخنان کوتاه در مواعظ، حکم، امثال و آداب - «نه خطبه های طولانی و نه نامه های گسترده» - آورده شد. برخی از دوستان آن را جالب و شگفت انگیز، از جنبه های گوناگون دانستند، و از من خواستند کتابی تألیف کنم که سخنان برگزیده امیرمؤمنان علیه السلام در جمیع فنون و بخشهای مختلف، از خطبه ها، نامه ها، مواعظ و ادب در آن گرد آید؛ زیرا می دانستند این کتاب متضمن شگفتی های بلاغت و نمونه های ارزنده فصاحت و جواهر سخنان عرب و نکات درخشان از سخنان دینی و دنیوی خواهد بود که در هیچ کتابی جمع آوری نشده و در هیچ نوشته ای تمام جوانب آن گرد آوری نگردیده است؛

زیرا امیرمؤمنان منشأ فصاحت و منبع بلاغت و پدیدآورنده آن است، مکونانات بلاغت بوسیله او آشکار گردیده، و قوانین و اصول آن از او گرفته شده است؛ تمام خطباء و سخنرانان به او اقتداء نموده و همه واعظان بلیغ از سخن او استمداد جستند. با این همه، او همیشه پیشرو است آنها دنباله رو. او مقدم است آنها مؤخر، زیرا سخن او کلامی است که آثار علم الهی، و بوی عطر سخن پیامبر را به همراه دارد.

از این رو خواسته دوستان را اجابت کردم و این کار را شروع کرده، در حالی که یقین داشتم سود و نفع معنوی آن بسیار است، و به زودی همه جا را تحت سیطره خود قرار خواهد داد و اجر آن ذخیره آخرت خواهد بود.

منظورم این بود که علاوه بر فضائل بی شمار دیگر، بزرگی قدر، و شخصیت امیرمؤمنان را از این نظر روشن سازم که: امام علی علیه السلام تنها فردی است که از میان تمام گذشتگانی که سخنی از آنها به جامانده، به آخرین مرحله فصاحت و بلاغت رسیده و گفتار او اقیانوسی است بیکرانه، که سخن هیچ بلیغی به پایه آن نخواهد رسید.

خواستم در افتخار کردن به امام علیه السلام به قول شاعر معروف «فَرَزْدَق» متمثل شوم (که در مورد افتخار به پدارن خود به شخصی به نام «جریر» خطاب می کند).

أُولَئِكَ أَبَانِي فَجَنِّبِي بِحَثْلِهِمْ

إِذَا جَمَعْتُنَا يَا جَرِيرُ الْمَجَامِعُ

(ای جریر! اینها پدران و نیاکان منند اگر می توانی در آن هنگام که در مجمعی گرد آمدیم همانند آنها را

سخنان آن حضرت بر مدار سه اصل می‌چرخد:

اول - خطبه ها و اوامر

دوم - نامه ها و رسائل

سوم - کلمات حکمت آمیز و مواعظ

تصمیم گرفتم ابتداء خطبه ها، پس از آن نامه ها، و سپس کلمات حکمت آمیز جالب آن حضرت را جمع کنم. سپس به هر کدام از آنها بابتی را اختصاص دادم و صفحاتی ویژه آن گردانیدم تا مقدمه ای باشد برای به دست آوردن آنچه که به آن دسترسی ندارم (و ممکن است) در آینده به آن برسم. و هرگاه سخنی از آن حضرت در مورد بحث و مناظره، یا پاسخ سؤال، و یا منظور دیگری بود که به آن دست یافتم ولی جزء هیچ یک از این سه بخش نبود، آن را در مناسب ترین و نزدیک ترین بخش قرار دادم. اگر در میان آنچه برگزیده ام فصول غیر منظم و سخنان غیر مرتبی آمده، به خاطر آن است که من نکته ها و جملات درخشان آن حضرت را جمع می‌کنم و منظوم حفظ تمام پیوندها و ارتباطات کلامی نیست.

از شگفتی های سخن امام علیه السلام که او خود در این زمینه تنها است و شریک و همتایی در آنها ندارد، این است که: سخن آن حضرت را که درباره زهد و مواعظ است هرگاه کسی تأمل کند و خود را از این جهت بیگانه دارد که این سخن شخصی عظیم القدر و نافذ الامر است که همه در برابر او سر فرود می‌آورند؛ شک و تردید نخواهد کرد که گوینده این سخن کسی است که جز در وادی زهد و پارسایی قدم نگذاشته و هیچ اشتغالی به جز عبادت نداشته است و یقین می‌کند که این سخن از کسی است که در گوشه خانه‌ای تنها و دور از اجتماع یا در یکی از غارها قرار گرفته که جز صدای خودش را نمی‌شنود و غیر خویش دیگری را نمی‌بیند، و همواره مشغول عبادت می‌باشد. و هیچ گاه نمی‌تواند باور کند که این سخن کسی است که به هنگام جنگ در دریای لشکر دشمن فرو می‌رفت و پهلوانان و جنگجویان نیرومند را بر زمین می‌افکند. و او با این حال یکی از زهاد و یکی از افراد صالح و پاک و نمونه ای است که نظیر ندارد.

این است فضائل عجیب و شگفتی زا و ویژگی لطیف او که جمع میان اضداد کرده است. بسیار می‌شد که من در این باره با برادران مذاکره می‌کردم و شگفتی آنها را از این ویژگی خاص امام علیه السلام بر می‌انگیختم و راستی این خود جای عبرت و شایسته اندیشه و فکر است. اگر در اثناء سخنان انتخاب شده لفظ مرود و یا معنی مکرری آمده است، عذر من در این باره این است که در روایات مربوط به سخنان امام علیه السلام اختلاف است: گاهی سخنی را در روایتی یافتم و همان طور که بوده آن را نقل کرده‌ام. سپس روایت دیگری در همان موضوع به دستم رسیده که با روایت قبل یکسان نبوده، اما به خاطر مطالب بیشتری که داشته، و یا به خاطر لفظ جالب تری که در آن به کار رفته، لازم بود آن را نیز بیاورم. این نیز ممکن است بر اثر سهو و نسیان نه از روی عمد دوباره آورده شده است. با این حال ادعا نمی‌کنم که من به همه جوانب سخنان امام علیه السلام به طوری احاطه پیدا کرده‌ام که هیچ کدام از سخنان او از دستم نرفته است؛ بلکه بعید نمی‌دانم که آنچه نیافته‌ام بیش از آن باشد که یافته‌ام، و آنچه در اختیارم قرار گرفته کمتر از آنچه بدستم نیامده باشد.

اما وظیفه من غیر از تلاش و کوشش و سعی فراوان برای یافتن این گم شده نیست، و از خدا می‌خواهم در این راه مرا راهنمایی کند. بعد از تمام شدن کتاب چنین دیدم که نامش را «تَهْجُ الْبَلَاغَة» بگذارم؛ زیرا این کتاب درهای بلاغت را به روی بیننده می‌گشاید، و خواسته هایش را به او نزدیک می‌سازد. این کتاب هم مورد نیاز دانشمند و عالم، و هم دانشجو و متعلم است، و هم خواسته شخص بلیغ و زاهد در آن یافت می‌شود. در بین کلمات

امام علیؑ سخنان شگفت انگیزی در مورد توحید، عدل و تنزیه خداوند از شباهت به خلق می بینم که تشنگان را سیراب کرده، و پرده ها را از روی تاریکی شبهات بر می گیرد. از خداوند بزرگ توفیق و نگهداری از لغزش را خواستارم، و نیز می خواهم که به من در این راه مقاومت و یاری بخشد و از خطای فکر پیش از خطای زبان، و از خطای سخن، پیش از لغزش قدم، به او پناه می برم. او مرا کفایت می کند و بهترین حافظ و یاور است.

سنة ۴۰۰ هجری

الشَّریف الرضیّ

«ابو الحسن محمد بن حسین الطاهر ذوالمناقب»

۲	زندگی نامه مترجم	۴۳	نکوهش اهل رأی
۳	ویژگی های این ترجمه	۴۳	مبانی وحدت اسلامی
۵	سر آغاز	۴۳	جامعیت و کمال دین و قرآن
۱۶	مقدمه سید رضی	خطبه ۱۹	
		۴۳	سوابق تاریخی نکوهیده آشعث بن قیس
		خطبه ۲۰	
		۴۵	علل پنهان بودن اسرار پس از مرگ
۲۱	عجز انسان از شناخت ذات خدا	خطبه ۲۱	راه رستگاری
۲۱	دین و شناخت خدا	خطبه ۲۲	
۲۱	راه های خداشناسی	۴۵	امام علی و شناساندن ناگنین
۲۵	فلسفه بعثت پیامبران	۴۵	رد آغاهای ناگنین
۲۵	فلسفه بعثت پیامبر خاتم النبیین	۴۵	شجاعت و شهادت طلیحی امام علی
۲۵	ضرورت امامت پس از پیامبران الهی	خطبه ۲۳	
۲۵	ویژگی های قرآن و احکام اسلام	۴۷	تناسب نعمت ها با استعداد های گوناگون
۲۷	فلسفه و راه آورد حج	۴۷	ضرورت تعاون با خویشاوندان
خطبه ۲		۴۷	ضرورت نیکی به خویشاوندان
۲۷	ستایش پروردگار	خطبه ۲۴	ضرورت آمادگی برای جهاد
۲۷	ویژگی های پیامبر اسلام	خطبه ۲۵	
۲۷	شناخت عصر جاهلیت	۴۹	علل شکست ملت ها
۲۹	ویژگی های اهل بیت	۴۹	تفرین به ائت خیانتکار
۲۹	سبمای فاسدان	خطبه ۲۶	
۲۹	جایگاه آل محمد	۴۹	شناخت فرهنگ جاهلیت
خطبه ۳		۵۱	مظلومیت و تنهایی امام علی
۲۹	شکوه از ابابکر و غضب خلافت	۵۱	معرفی عمرو عاص و ضرورت آمادگی نظامی
۲۹	بازی ابابکر با خلافت	خطبه ۲۷	
۳۱	شکوه از عمر و ماجرای خلافت	۵۱	ارزش جهاد در راه خدا
۳۱	شکوه از شورای عمر	۵۱	دعوت به مبارزه و نکوهش از نافرمانی کوفیان
۳۱	شکوه از خلافت عثمان	۵۳	مظلومیت امام علی و علل شکست کوفیان
۳۱	بیعت عمومی مردم با امیرالمؤمنین	خطبه ۲۸	
۳۱	مستوولیت های اجتماعی	۵۳	دینا شناسی
خطبه ۴		۵۳	ضرورت توبه و آخرت گرایی
۳۳	ویژگی های اهل بیت پیامبر	۵۳	ترسناکترین آفت ها
۳۳	ویژگی های امام علی	خطبه ۲۹	
خطبه ۵		۵۵	علل نکوهش و شکست کوفیان
۳۳	راه های برهیز از فتنه ها	۵۵	مسخ و دگرگونی کوفیان
۳۳	فلسفه سکوت امام علی	خطبه ۳۰	پاسخ به شایعات دشمن
۳۵	خطبه ۶ - آگاهی و مظلومیت امام علی	خطبه ۳۱	روانشناسی طلحه و زبیر
۳۵	خطبه ۷ - شناخت پیروان شیطان	خطبه ۳۲	
۳۵	خطبه ۸ - پیمان شکنی زبیر	۵۷	علل سیر ارتجاعی اقت اسلامی
۳۵	خطبه ۹ - شناخت طلحه و زبیر	۵۷	السام مردم
۳۵	خطبه ۱۰ - آگاهی امام برای مقابله با اصحاب جمل	۵۷	وصف پاکان در جامعه مسخ شده
۳۷	خطبه ۱۱ - آموزش نظامی	۵۷	روش برخورد با دنیا
۳۷	خطبه ۱۲ - شرکت آیندگان در یاداش گذشتگان	خطبه ۳۳	
خطبه ۱۳		۵۹	آثار وره آورد بعثت پیامبر
۳۷	عوامل سقوط جامعه	۵۹	ویژگی های نظامی، اخلاقی امام علی
۳۹	خطبه ۱۴ - نقش عوامل محیط در انسان	۵۹	شکوه از فتنه انگیزی قریش
۳۹	خطبه ۱۵ - سیاست اقتصادی امام علی	خطبه ۳۴	
خطبه ۱۶		۵۹	نکوهش از شستی و نافرمانی کوفیان
۳۹	اعلام سیاست های حکومتی	۵۹	علل عقب ماندگی مردم کوفه
۳۹	فضایل اخلاقی امام علی	۶۱	حقوق متقابل مردم و رهبری
۴۱	سرگردانی مردم و ضرورت تقوا	خطبه ۳۵	
خطبه ۱۷		۶۱	ضرورت ستایش پروردگار
۴۱	شناخت بدترین انسان ها	۶۱	علل شکست کوفیان
۴۱	روانشناسی مدعیان دروغین قضاوت	خطبه ۳۶	
خطبه ۱۸			

روانشناسی اهل نهران.....	۶۳	• ویژگی‌ها و مظلومیت امیرالمؤمنین (ع)	۷۷
خطبه ۳۷.....		• خطبه ۵۹ - خبر از قتلگاه خوارج.....	۷۷
• ویژگی‌ها و فضایل امام علی (ع).....	۶۳	• خطبه ۶۰ - خبر از اتمام تفکر انحرافی خوارج.....	۷۷
• علت سکوت و کناره‌گیری از خلافت.....	۶۳	• خطبه ۶۱ - نهی از کشتار خوارج.....	۷۹
• خطبه ۳۸ - ضرورت شناخت شبهات.....	۶۳	• خطبه ۶۲ - موضوع‌گیری امام برابر تهدید به ترور.....	۷۹
خطبه ۳۹.....		• خطبه ۶۳.....	
• نکویش کوفیان.....	۶۳	• روش برخورد با دنیا.....	۷۹
• علل شکست و نابودی کوفیان.....	۶۵	• آخرت‌گرایی.....	۷۹
خطبه ۴۰.....		• خطبه ۶۴.....	
• ضرورت حکومت.....	۶۵	• تقوا و آخرت‌گرایی.....	۷۹
• ره‌آورد حکومت.....	۶۵	• هدف‌داری و دین‌شناسی.....	۷۹
خطبه ۴۱.....		• ضرورت توبه و عمل‌گرایی.....	۷۹
• پرهیز از حيله و تیرنگ.....	۶۵	• خطبه ۶۵.....	
• سیاست توحیدی.....	۶۷	• خداشناسی.....	۸۱
خطبه ۴۲.....		• شناخت صفات پروردگار.....	۸۱
• ترسناک‌ترین خصلت‌ها (آرزوهای طولانی).....	۶۷	• رابطه خدا با پدیده‌ها.....	۸۱
• دین‌شناسی و آخرت‌گرایی.....	۶۷	• خطبه ۶۶.....	
خطبه ۴۳.....		• آموزش جنگ انفرادی.....	۸۱
• واقع‌نگری در برخورد با دشمن.....	۶۷	• ضرورت هدف‌داری در جنگ.....	۸۱
• ضرورت جهاد با شامیان.....	۶۷	• ضرورت دشمن‌شناسی.....	۸۱
خطبه ۴۴ - تأسف از فرار مسئله.....	۶۷	• خطبه ۶۷.....	
خطبه ۴۵.....		• رد استبدال انصار و قریش در رابطه با امامت.....	۸۳
• ضرورت ستایش پروردگار.....	۶۹	• خطبه ۶۸.....	
• روش برخورد با دنیا.....	۶۹	• ویژگی‌های مدیریتی هاشم بن عتبّه.....	۸۳
خطبه ۴۶ - دعای سفر.....	۶۹	• ستایش محمد بن ابی بکر.....	۸۳
خطبه ۴۷ - خبر از آینده کوفه.....	۶۹	• خطبه ۶۹.....	
خطبه ۴۸.....		• علل نکویش کوفیان.....	۸۳
• جایگاه ستایش پروردگار.....	۶۹	• مسخ ارزش‌های اخلاقی در کوفیان.....	۸۳
• ضرورت آمادگی رزمی.....	۷۱	• خطبه ۷۰ - شکوها با پیامبر (ص)	۸۵
خطبه ۴۹.....		• خطبه ۷۱.....	
• خداشناسی.....	۷۱	• علل نکویش کوفیان.....	۸۵
• راه‌های خداشناسی.....	۷۱	• پاسخ به شایعات.....	۸۵
خطبه ۵۰ - علل پیدایش فتنه‌ها.....	۷۱	• ویژگی‌های اخلاقی و معنوی امام (ع)	۸۵
خطبه ۵۱.....		• خطبه ۷۲.....	
• فرمان آزادسازی آب‌فروت.....	۷۳	• ویژگی‌های پیامبر اسلام (ص)	۸۵
• تبیین صحیح مرگ و زندگی.....	۷۳	• دعا برای پیامبر (ص)	۸۷
خطبه ۵۲.....		• خطبه ۷۳.....	
• تعریف دنیا.....	۷۳	• خبر غیبی از حکومت چهار فرمانروای فاسد، از پسران مروان.....	۸۷
• الوای، نعمت‌های خدا.....	۷۳	• خطبه ۷۴ - ویژگی‌های امام علی (ع) از زبان خود.....	۸۷
• روش‌های شکرگذاری.....	۷۳	• خطبه ۷۵ - دفاعیات امام برابر تهمت‌ها.....	۸۹
خطبه ۵۳ - وصف قربانی.....	۷۳	• خطبه ۷۶ - صفات بنده پرهیزکار.....	۸۹
خطبه ۵۴.....		• خطبه ۷۷ - هشدار به غاصبان بنی‌امیه.....	۸۹
• وصف شیدایی مردم در روز بیعت.....	۷۵	• خطبه ۷۸ - نیایش امام.....	۸۹
• ضرورت پیکار با شامیان.....	۷۵	• خطبه ۷۹.....	
خطبه ۵۵.....		• پرهیز از توجه به غیرخدا.....	۹۱
• علل ترک آغاز جنگ با شامیان.....	۷۵	• تبیین جایگاه علم ستارشناسی.....	۹۱
• هدف‌داری در جنگ.....	۷۵	• خطبه ۸۰.....	
خطبه ۵۶.....		• بیان تفاوت‌های زنان و مردان.....	۹۱
• وصف مبارزات دوران پیامبر (ص)	۷۵	• مدیریت خانوادگی.....	۹۱
• ویژگی‌های جهاد و پیروزی اسلام.....	۷۵	• خطبه ۸۱ - تعریف زهد و پارسایی.....	۹۱
خطبه ۵۷.....		• خطبه ۸۲ - دنیا شناسی.....	۹۳
• خبر از سلطه‌گری و ستمکاری معاویه.....	۷۷	• خطبه ۸۳.....	
• روش‌رهایی از ستمکاری معاویه.....	۷۷	• شناخت صفات الهی.....	۹۳
خطبه ۵۸.....		• سفارش به پرهیزکاری.....	۹۳
• دنیا شناسی.....	۷۷	• دنیا شناسی.....	۹۳

- وصف رستاخیز ۹۵
- وصف احوال بندگان صالح خدا ۹۵
- مثل‌های پندآموز از سمبل‌های تقوا ۹۵
- راه‌های شناخت و عبرت‌آموزی ۹۵
- عبرت از مرگ ۹۷
- معرزی الگوهای پرهیزکاری ۹۷
- هشدار از دشمنی شیطان ۹۷
- شکستی‌های آفرینش انسان ۹۹
- عبرت از مرگ و مراحل پس از مرگ ۹۹
- پندآموزی از تاریخ گذشتگان ۹۹
- ضرورت توبه و استفاده از فرصت‌ها ۹۹
- خطبه ۸۴ ۹۹
- روانشناسی عمرو عاص ۱۰۱
- ویژگی‌های امام علی علیه السلام ۱۰۱
- خطبه ۸۵ ۱۰۱
- خداشناسی ۱۰۱
- ضرورت پندپذیری ۱۰۱
- وصف بهشت ۱۰۱
- خطبه ۸۶ ۱۰۱
- علم الهی ۱۰۳
- پندهای ارزشمند ۱۰۳
- یادآوری ارزش‌های اخلاقی ۱۰۳
- شناساندن خدای ارزش‌ها ۱۰۳
- خطبه ۸۷ ۱۰۳
- معرفتی بهترین بنده خدا ۱۰۳
- وصف زشت‌ترین انسان ۱۰۵
- شناساندن جایگاه عترت پیامبر صلی الله علیه و آله ۱۰۵
- ویژگی‌های امام علی علیه السلام ۱۰۵
- اخبار غیبی نسبت به آینده بنی‌امیه ۱۰۷
- خطبه ۸۸ ۱۰۷
- عوامل هلاکت انسان‌ها ۱۰۷
- اندوه مسخ ارزش‌ها ۱۰۷
- خطبه ۸۹ ۱۰۷
- وصف روزگاران بعثت پیامبر صلی الله علیه و آله ۱۰۷
- عبرت‌آموزی از روزگار جاهلیت ۱۰۷
- خطبه ۹۰ ۱۰۷
- نشانه‌های خدا در هستی ۱۰۹
- رابطه خدا با پدیده‌ها ۱۰۹
- اندرهای حکیمانه ۱۰۹
- خطبه ۹۱ ۱۰۹
- خداشناسی ۱۰۹
- صفات خدا در قرآن ۱۱۱
- عجز انسان از شناخت ذات خدا ۱۱۳
- رد روشهای دروغین شناخت ۱۱۳
- وصفت پروردگار در آفرینش موجودات ۱۱۳
- چگونگی آفرینش آسمان‌ها ۱۱۳
- ویژگی‌های فرشتگان ۱۱۵
- انعام فرشتگان ۱۱۵
- صفات والای فرشتگان ۱۱۵
- پاک بودن فرشتگان از ذرات اخلاقی ۱۱۷
- چگونگی آفرینش زمین ۱۱۷
- نقش پدیده‌های جوی در زمین ۱۱۹
- زیبایی‌های زمین ۱۱۹
- داستان زندگی آغازین آدم ۱۱۹
- تعریف علم خداوند ۱۲۱
- نیایش امیرالمؤمنین علیه السلام ۱۲۱
- خطبه ۹۲ ۱۲۱
- علل پذیرفتن خلافت ۱۲۳
- ویژگی‌های مدیریتی امام علی علیه السلام ۱۲۳
- خطبه ۹۳ ۱۲۳
- ویژگی‌های علمی و سیاسی امام علی علیه السلام ۱۲۳
- خبر از فتنه‌های آینده ۱۲۳
- خبر از فتنه‌های بنی‌امیه ۱۲۳
- سرانجام تلخ و دردناک بنی‌امیه ۱۲۵
- خطبه ۹۴ ۱۲۵
- وصف خدای سبحان ۱۲۵
- وصف پیامبرن آسمانی ۱۲۵
- وصف پیامبر اسلام و اهل بیت پیامبر صلی الله علیه و آله ۱۲۵
- پندهای جاودانه ۱۲۵
- خطبه ۹۵ ۱۲۵
- وصف دوران جاهلیت ۱۲۵
- ویژگی‌های تبلیغی پیامبر صلی الله علیه و آله ۱۲۷
- خطبه ۹۶ ۱۲۷
- خداشناسی ۱۲۷
- ویژگی‌های پیامبر صلی الله علیه و آله ۱۲۷
- خطبه ۹۷ ۱۲۷
- علل شکست کوفیان و مظلومیت علی علیه السلام ۱۲۷
- تفاوت‌های شامیان با کوفیان ۱۲۹
- کوفیان و مسخ ارزش‌ها ۱۲۹
- ضرورت اطاعت از اهل بیت پیامبر صلی الله علیه و آله ۱۲۹
- وصف اصحاب پیامبر صلی الله علیه و آله ۱۲۹
- خطبه ۹۸ ۱۲۹
- خبر از فراگیر شدن ستم بنی‌امیه ۱۲۹
- روش سالم ماندن در حکومت بنی‌امیه ۱۲۹
- خطبه ۹۹ ۱۲۹
- ضرورت شکر و سپاس ۱۲۹
- پرهیز از دنیاپرستی ۱۲۹
- ضرورت عبرت‌آموزی از گذشتگان ۱۳۱
- ضرورت یاد مرگ و باری خواستن از خدا ۱۳۱
- خطبه ۱۰۰ ۱۳۱
- شناخت خدا ۱۳۱
- ویژگی‌های اخلاقی پیامبر صلی الله علیه و آله ۱۳۱
- ندوم امامت امامان تا ظهور امام زمان علیه السلام ۱۳۱
- خطبه ۱۰۱ ۱۳۱
- خداشناسی ۱۳۳
- هدایت مخالفان ۱۳۳
- خبر از حوادث آینده در کوفه ۱۳۳
- خطبه ۱۰۲ ۱۳۳
- وصف روز قیامت ۱۳۳
- خبر از آینده خونین بصره و رزم مجاهدان ۱۳۳
- خطبه ۱۰۳ ۱۳۳
- روش برخورد با دنیا ۱۳۵
- ارزش عالم و بی‌ارزشی جاهل ۱۳۵
- وصف مؤمن در تحولات سخت آینده ۱۳۵
- خبر از آزمایش‌ها و دگرگونی اسلام ۱۳۵
- خطبه ۱۰۴ ۱۳۵
- وصف دوران جاهلیت ۱۳۵
- راه‌آوردی بهشت ۱۳۵

[illegible]

- ضرورت عمل‌گرایی و روش برخورد با دنیا. ۱۷۷
○ غلبه ۱۳۳
- ضرورت توجه به عظمت پروردگار. ۱۷۷
• ویژگی‌های قرآن. ۱۷۷
• ویژگی‌های پیامبر ﷺ. ۱۷۷
• روش برخورد با دنیا. ۱۷۹
• اندرزهای جاودانه. ۱۷۹
• رموز و معانی قرآن. ۱۷۹
• علل سقوط مردم. ۱۷۹
○ غلبه ۱۳۴
- نقش اعدای الهی در پیروزی. ۱۷۹
• ضرورت حفظ پایگاه اسلامی. ۱۷۹
○ غلبه ۱۳۵ - شناخت دشمنان امام ﷺ. ۱۷۹
○ غلبه ۱۳۶
- وصف ویژگی‌های بیعت مردم با امام ﷺ. ۱۸۱
• ضرورت باری کردن در اصلاح و بازسازی دل‌ها. ۱۸۱
○ غلبه ۱۳۷
- انشای آت‌های طلحه و زبیر. ۱۸۱
• وصف ویژگی‌های بیعت با امام ﷺ. ۱۸۱
• شکوه از طلحه و زبیر. ۱۸۱
○ غلبه ۱۳۸
- خبر از ظهور و سیستم حکومتی حضرت مهدی (عج). ۱۸۳
• خبر از تهاجم خوین عبدالملک مروان به کوفه. ۱۸۳
○ غلبه ۱۳۹ - ویژگی‌های امام ﷺ. ۱۸۳
○ غلبه ۱۴۰
- ضرورت باری کردن پاکان در اصلاح فاسدان. ۱۸۳
• ضرورت پرهیز از غیبت دیگران. ۱۸۳
○ غلبه ۱۴۱
- حفظ دوستی‌ها و طرد بدگویی‌ها. ۱۸۵
• شناخت حق و باطل. ۱۸۵
○ غلبه ۱۴۲
- پرهیز از اسراف. ۱۸۵
• شناخت راه‌های بخشش و احسان. ۱۸۵
○ غلبه ۱۴۳
- رابطه نظام هستی با انسان. ۱۸۵
• فلسفه آزمایش‌ها. ۱۸۷
• نیایش برای طلب باران. ۱۸۷
○ غلبه ۱۴۴
- فلسفه بعثت پیامبران. ۱۸۷
• ویژگی‌های امامان دوازده‌گانه شیعه. ۱۸۹
• شناساندن گمراهان و عبدالملک مروان. ۱۸۹
• اندرزهای جاودانه. ۱۸۹
○ غلبه ۱۴۵
- دین‌شناسی. ۱۸۹
• نکوهش از بدعت‌ها. ۱۸۹
○ غلبه ۱۴۶
- علل پیروزی اسلام و مسلمین. ۱۹۱
• واقع‌بینی در مشاوره نظامی. ۱۹۱
○ غلبه ۱۴۷
- راه‌آورد بعثت پیامبر ﷺ. ۱۹۱
• خبر از آینده تأسیف بار مسلمین. ۱۹۱
• پندهای حکیمانه. ۱۹۳
• شناخت جایگاه قرآن و عزت پیامبر ﷺ. ۱۹۳
○ غلبه ۱۴۸
- انشای اهداف شیطان‌ی اصحاب جقتل. ۱۹۳
○ غلبه ۱۴۹
- یاد مرگ. ۱۹۳
• وصیت‌های امام علی علیه السلام. ۱۹۳
• وصف دورانی که امام را نمی‌یابند. ۱۹۵
○ غلبه ۱۵۰
- آینده بشریت و ظهور حضرت مهدی علیه السلام. ۱۹۵
• راه‌آورد حکومت حضرت مهدی علیه السلام. ۱۹۵
• سرنوشت مردم پس از پیامبر ﷺ. ۱۹۵
• الفسوس از سیر ارتجاعی است. ۱۹۷
○ غلبه ۱۵۱
- ارزش شهادتین. ۱۹۷
• نکوهش مردم گمراه. ۱۹۷
• خبر از آینده خوین عرب. ۱۹۷
• روش مقابله با فتنه‌ها. ۱۹۹
○ غلبه ۱۵۲
- شناخت صفات خدا. ۱۹۹
• شناخت عظمت امامان علیهم السلام و قرآن. ۱۹۹
• ویژگی‌های قرآن. ۱۹۹
○ غلبه ۱۵۳
- وصف گمراهان و غفلت‌زدگان. ۲۰۱
• درمان غفلت زدگی‌ها. ۲۰۱
• صفات ناپسند ناپرد کنند. ۲۰۱
• روانشناسی انسانی و حیوانی. ۲۰۱
○ غلبه ۱۵۴
- جایگاه امامان معصوم علیهم السلام و نکوهش از منحرفان. ۲۰۳
• شرایط امامت و رهبری. ۲۰۳
• تأثیر مقابل جسم و روح. ۲۰۳
○ غلبه ۱۵۵
- وصف پروردگار. ۲۰۳
• شکفتن‌های غفاس. ۲۰۵
○ غلبه ۱۵۶
- ضرورت اطاعت از رهبری. ۲۰۵
• راه‌آورد ایمان. ۲۰۵
• یادآوری برخی از ارزش‌ها و ویژگی‌های قرآن. ۲۰۷
• خبر از فتنه‌ها و شهادت خویش. ۲۰۷
• خبر از آزمایش شدن لغت. ۲۰۷
○ غلبه ۱۵۷
- عبرت از تاریخ گذشتگان. ۲۰۷
• ضرورت تقوا و خودسازی. ۲۰۹
• یاد تنهایی قبر. ۲۰۹
○ غلبه ۱۵۸
- ارزش پیامبر ﷺ و قرآن. ۲۰۹
• خبر از آینده دردناک بنی‌امیه. ۲۱۱
○ غلبه ۱۵۹ - وصف کشورداری خویش. ۲۱۱
○ غلبه ۱۶۰
- خداشناسی. ۲۱۱
• راه‌های خداشناسی. ۲۱۱
• وصف امیدواری به خدا. ۲۱۳
• ضرورت توجه به روش زندگی پیامبران. ۲۱۳
• راه و رسم زندگی پیامبر اسلام ﷺ. ۲۱۳
• ضرورت پیروی از سنت پیامبر ﷺ. ۲۱۵
• سادگی‌ست امام علی علیه السلام. ۲۱۵
○ غلبه ۱۶۱

۲۳۷	• ضرورت نفوا و عبرت از گذشتگان	۲۱۷	• ضرورت اطاعت از دستورات الهی
۱۶۲ غبطه		۲۳۷	• ویژگی‌های قرآن
۲۱۷	• علل و عوامل غصب امامت	۲۳۹	• تشویق به اعمال نیکو
۲۱۷	• شکوه از ستم‌های معاویه	۲۳۹	• ضرورت کنترل زبان
۱۶۳ غبطه		۲۳۹	• پرهیز از بدعت‌ها
۲۱۹	• خداشناسی	۲۴۱	• ره‌آورد‌های قرآن
۲۱۹	• وصف ویژگی‌های آفرینش	۲۴۱	• انقسام ظلم و ستم
۲۱۹	• شگفتی آفرینش انسان	۲۴۱	• ضرورت خودسازی
۱۶۴ غبطه		۱۷۷ غبطه	
۲۲۱	• هشدار دادن به عثمان	۲۴۱	• شرایط حکمت
۲۲۱	• جایگاه ارزشی امام عادل و رهبر ستمگر	۲۴۱	• نکوهش از غیبت داوران حکمت
۲۲۱	• ترساندن عثمان از خشم مجاهدان	۱۷۸ غبطه	
۱۶۵ غبطه		۲۴۳	• خداشناسی
۲۲۱	• شگفتی آفرینش پرندگان	۲۴۳	• روش برخورد با دنیا
۲۲۳	• شگفتی آفرینش طاووس	۱۷۹ غبطه	• خداشناسی
۲۲۳	• روانشناسی حیوانی طاووس	۱۸۰ غبطه	
۲۲۳	• شگفتی رنگ‌آمیزی پره‌ای طاووس	۲۴۵	• نکوهش از کوفیان
۲۲۵	• عجز انسان از درک حقایق پدیده‌ها	۲۴۵	• علل سقوط و انحطاط فکری کوفیان
۲۲۵	• شگفتی آفرینش جانداران کوچک	۲۴۵	• غبطه ۱۸۱ - نکوهش فریب‌خوردگان از خوارج
۲۲۵	• وصف ویژگی‌های بهشت جاودانه	۱۸۲ غبطه	
۱۶۶ غبطه		۲۴۵	• ستایش پروردگار
۲۲۷	• احترام متقابل اجتماعی	۲۴۷	• راه‌های خداشناسی
۲۲۷	• آینده دردناک بنی‌امیه	۲۴۷	• خداشناسی
۲۲۷	• علل پیروزی و شکست ملت‌ها	۲۴۹	• سفارش به نفوا و پندپذیری از تاریخ
۱۶۷ غبطه		۲۴۹	• وصف حضرت مهدی (عج)
۲۲۷	• ویژگی‌های قرآن	۲۴۹	• پند و اندرز یاران
۲۲۷	• وصف ویژگی‌های مسلمانی	۲۴۹	• یاد یاران شهید
۲۲۹	• مسؤولیت‌ها	۲۴۹	• ضرورت جهاد و عدل‌داری در مبارزه
۱۶۸ غبطه		۱۸۳ غبطه	
۲۲۹	• واقع‌بینی امام در مبارزه با ناکتین	۲۵۱	• خداشناسی
۲۲۹	• مشکلات جنگ داخلی	۲۵۱	• ویژگی‌های قرآن
۱۶۹ غبطه		۲۵۱	• سفارش به پرهیزکاری
۲۲۹	• ضرورت اطاعت از رهبری	۲۵۳	• ضرورت یاد قیامت و عذاب الهی
۲۲۹	• افشای توطئه ناکتین	۲۵۳	• روش استفاده از دنیا
۲۳۱	• غبطه ۱۷۰ - روش هدایت کردن	۲۵۵	• غبطه ۱۸۴ - افشای منافع
۱۷۱ غبطه		۱۸۵ غبطه	
۲۳۱	• نیایش در آستانه جنگ	۲۵۵	• خداشناسی
۲۳۱	• روش بسیج نیروها در جنگ	۲۵۵	• ویژگی‌های پیامبر اسلام ﷺ
۱۷۲ غبطه		۲۵۵	• راه‌های خداشناسی
۲۳۱	• گفتگو در روز شورا	۲۵۷	• شگفتی آفرینش ملخ
۲۳۳	• شکوه از قریش	۲۵۷	• نشانه‌های خدا در طبیعت
۲۳۳	• شکوه از ناکتین	۱۸۶ غبطه	
۲۳۳	• علل پیکار با اصحاب جمل	۲۵۷	• شناساندن راه صحیح خداشناسی
۱۷۳ غبطه		۲۵۹	• واکاوی از صفات پدیده‌ها
۲۳۳	• ویژگی‌ها و شرایط رهبر اسلامی	۲۵۹	• شناخت قدرت پروردگار
۲۳۵	• ضرورت نفوا	۲۶۱	• معاد و آفرینش دوباره پدیده‌ها
۲۳۵	• ضرورت شناخت دنیا	۱۸۷ غبطه	
۱۷۴ غبطه		۲۶۳	• خبر از حوادث و دگرگونی آینده
۲۳۵	• افشای ادعاهای دروغین طلحه	۲۶۳	• ضرورت اطاعت از رهبری
۲۳۵	• پاسخ به شایعات پیرامون قتل عثمان	۱۸۸ غبطه	
۱۷۵ غبطه		۲۶۳	• سفارش به پرهیزکاری
۲۳۵	• نکوهش غافلان	۲۶۳	• ارزش یاد مرگ
۲۳۷	• علوم بی‌پایان امام علی علیه السلام	۲۶۳	• ضرورت شتاب در لیکوکاری‌ها
۲۳۷	• ویژگی‌های امام علی علیه السلام	۱۸۹ غبطه	
۱۷۶ غبطه		۲۶۵	• انقسام ایمان

۲۹۵	• شناخت هجرت و مهاجر واقعی	۲۶۵	• ویژگی‌های امام علی علیه السلام
۲۹۵	• مشکلات فهم برخی از احادیث	۲۶۵	• غلبه ۱۹۸
۲۹۵	• آگاهی زرب امام علیه السلام	۲۶۵	• شناخت علم الهی
۲۹۵	• غلبه ۱۹۰	۲۶۵	• ارزش پرهیزکاری
۲۹۵	• ضرورت شکرگذاری	۲۶۵	• ویژگی‌های اسلام
۲۹۷	• سفارش به پرهیزکاری و یاد مرگ	۲۶۷	• بعثت پیامبر صلی الله علیه و آله و سختی‌های جاهلیت
۲۹۷	• نوبت به زودگذر بودن دنیا	۲۶۷	• ارزش‌ها و ویژگی‌های قرآن
۲۹۷	• آینده پرهیزکاران	۲۶۷	• غلبه ۱۹۹
۲۹۹	• آموزش نظامی	۲۶۹	• راه‌آورد نماز
۲۹۹	• غلبه ۱۹۱	۲۶۹	• ارزش و راه‌آورد زکات
۲۹۹	• شناخت پروردگار	۲۶۹	• مسؤولیت ادبی امانت
۳۰۱	• راه‌آورد پرهیزکاری	۲۶۹	• دانش الهی
۳۰۱	• پرهیز از دنیای حرام	۲۷۱	• غلبه ۲۰۰ - سیاست دروغین معاویه
۳۰۱	• اقسام دنیاپرستان	۲۷۱	• غلبه ۲۰۱
۳۰۱	• غلبه ۱۹۲	۲۷۱	• ضرورت پیمودن راه حق
۳۰۱	• ولایت پروردگار	۲۷۱	• مسؤولیت‌های عمومی در برابر گناه
۳۰۱	• نکوهش از تکبر و خودپسندی شیطان	۲۷۱	• غلبه ۲۰۲
۳۰۱	• آزمایش‌ها و روش‌های درمان تکبر	۲۷۳	• شکوها با پیامبر صلی الله علیه و آله
۳۰۱	• هشدار از دشمنی‌های شیطان	۲۷۳	• شرح اندوه بی‌پایان
۳۰۱	• پرهیز از تکبر و اخلاق جاهلی	۲۷۳	• غلبه ۲۰۳
۳۰۳	• پرهیز از سران متکبر و خودپسند	۲۷۵	• ضرورت آخرت‌گرایی
۳۰۳	• ضرورت عبرت از گذشتگان	۲۷۵	• دنیا و آزمایش‌ها
۳۰۳	• فلسفه آزمایش‌ها	۲۷۵	• غلبه ۲۰۴ - آمادگی برای سفر آخرت
۳۰۳	• فلسفه حج	۲۷۷	• غلبه ۲۰۵
۳۰۳	• پرهیز از ستمکاری	۲۷۹	• برخورد قاطع با سران بقتل
۳۰۳	• فلسفه عبادات اسلامی	۲۷۹	• هدفداری امام در حکومت
۳۰۳	• تعصب و ورزیدن زشت و زیبا	۲۷۹	• فلسفه عدالت اقتصادی
۳۰۳	• علل پیروزی و شکست ملت‌ها	۲۷۹	• غلبه ۲۰۶
۳۰۳	• راه‌آورد بعثت پیامبر اسلام صلی الله علیه و آله	۲۸۱	• پرهیز از دشنام دشمن
۳۰۳	• علل نکوهش و سقوط کوفیان	۲۸۳	• هدفداری در جنگ و نیایش
۳۰۳	• قاطعیت در نبرد یا منصرفان	۲۸۳	• غلبه ۲۰۷ - ضرورت حفظ امامت
۳۰۳	• سوابق درخشان شجاعت و فضایل امام علی علیه السلام	۲۸۳	• غلبه ۲۰۸ - نکوهش از نافرمانی کوفیان
۳۰۳	• غیره‌سری و دشمنی سران قریش	۲۸۵	• غلبه ۲۰۹
۳۰۳	• انگوهای کامل انسان	۲۸۵	• روش استفاده از دنیا
۳۰۳	• غلبه ۱۹۳	۲۸۵	• برخورد با تلکتر ترک دنیا
۳۰۷	• سیمای پرهیزکاران	۲۸۷	• وظایف رهبری
۳۰۷	• شب پرهیزکاران	۲۸۷	• غلبه ۲۱۰
۳۰۷	• روز پرهیزکاران	۲۸۷	• اقسام احادیث رواج یافته
۳۰۷	• نشانه‌های پرهیزکاران	۲۸۹	• اقسام روایان حدیث
۳۰۷	• جایگاه اجل و مرگ انسان	۲۸۹	• اقسام یاران پیامبر صلی الله علیه و آله
۳۰۷	• غلبه ۱۹۴	۲۸۹	• غلبه ۲۱۱
۳۰۹	• مشکلات رسالت	۲۹۱	• نشانه‌های خدا در هستی
۳۰۹	• سیمای منافقان	۲۹۱	• شکنجی آفرینش پدیده‌ها
۳۰۹	• انشای اهداف شیطانی منافقان	۲۹۱	• غلبه ۲۱۲ - بسیج مردم برای جنگ با شامیان
۳۰۹	• غلبه ۱۹۵	۲۹۱	• غلبه ۲۱۳
۳۰۹	• نشانه‌های خدا در هستی	۲۹۱	• خداشناسی
۳۰۹	• خداشناسی	۲۹۳	• ویژگی‌های پیامبر صلی الله علیه و آله
۳۰۹	• ضرورت یاد آخرت	۲۹۳	• غلبه ۲۱۴
۳۰۹	• غلبه ۱۹۶	۲۹۳	• پیامبر شناسی
۳۱۳	• وصف جاهلیت	۲۹۳	• ارزش دانشمندان الهی
۳۱۳	• ضرورت تقوا و ترک دنیاپرستی	۲۹۳	• پندهای جاودانه
۳۱۳	• ضرورت عمل‌گرایی	۲۹۳	• دعا ۲۱۵
۳۱۳	• غلبه ۱۹۷	۲۹۳	• دعا و نیایش
۳۱۳	• فضایل امیرالمؤمنین علیه السلام	۲۹۳	• روش درخواست از خداوند
۳۱۳	• اندوه وفات پیامبر صلی الله علیه و آله	۲۹۵	• غلبه ۲۱۶

۳۲۷	• شناخت حقوق اجتماعی.....	۳۱۵	• وصف شایمان
۳۲۷	• حقوق متقابل مردم و رهبری.....	۳۱۵	• نکوهش از انتخاب داوران
۳۲۹	• رأ آورد حقوق اجتماعی.....	۳۱۵	• خطبه ۲۳۹ - فضایل اهل بیت پیامبر ﷺ
۳۳۹	• ویژگی‌های اخلاقی و مدیریتی امیرالمؤمنین ﷺ.....	۳۱۷	• خطبه ۲۴۰ - نکوهش از موضع‌گیری‌ها ناروای عثمان
۳۳۹	• ضرورت سالم سازی روابط بین مردم و رهبری.....	۳۱۷	• خطبه ۲۴۱ - تشویق برای جهاد
	○ خطبه ۲۱۷		
	• شکوها از قریش.....	۳۱۷	
	• علل تنهایی و مظلومیت.....	۳۱۷	
	○ خطبه ۲۱۸ - افشای خیانت ناکثان	۳۱۷	
	○ خطبه ۲۱۹ - تأشّف بر کشیده شدگان جمل	۳۱۹	
	○ خطبه ۲۲۰ - پوینده راه خدا	۳۱۹	
	○ خطبه ۲۲۱		
	• هشدار از غفلت‌زدگی‌ها	۳۱۹	
	• ضرورت عبرت‌آموزشی از گذشتگان	۳۲۱	
	• پیام مردگان.....	۳۲۱	
	• پندپذیری از حالات رفتگان.....	۳۲۱	
	• سختی‌های لحظه‌های مرگ.....	۳۲۳	
	○ خطبه ۲۲۲		
	• ارزش و ره آورد یاد خدا.....	۳۲۳	
	• سیمای یادکنندگان خدا	۳۲۳	
	• ارزش وجود ذاکران و عارفان.....	۳۲۳	
	○ خطبه ۲۲۳		
	• هشدار از غرورزدگی‌ها.....	۳۲۵	
	• راه چگونه بودن و چگونه زیستن	۳۲۵	
	• ضرورت دنیاشناسی.....	۳۲۷	
	• انسان و رستاخیز.....	۳۲۷	
	○ خطبه ۲۲۴		
	• امام ﷺ و پرهیز از ستمکاری.....	۳۲۷	
	• امام ﷺ و پرهیز از امتیازدهی.....	۳۲۷	
	• امام ﷺ و پرهیز از رشوه‌خواری.....	۳۲۷	
	• امام ﷺ و عدالت اجتماعی.....	۳۲۷	
	○ خطبه ۲۲۵ - یاری خواستن از خدا در مشکلات اقتصادی.....	۳۲۹	
	○ خطبه ۲۲۶		
	• دنیاشناسی.....	۳۲۹	
	• ضرورت عبرت گرفتن از دنیا.....	۳۲۹	
	○ خطبه ۲۲۷		
	• چگونگی انس خدا با پندگان عارف.....	۳۳۱	
	• روش درخواست از خداوند	۳۳۱	
	○ خطبه ۲۲۸ - ویژگی‌های سلمان فارسی.....	۳۳۱	
	○ خطبه ۲۲۹ - ویژگی‌های بیعت مردم با امام.....	۳۳۱	
	○ خطبه ۲۳۰		
	• ره آورد پرهیزکاری و عمل.....	۳۳۳	
	• ضرورت یاد مرگ.....	۳۳۳	
	• سفارش به نیکوکاری	۳۳۳	
	• دنیا و زاهدان.....	۳۳۳	
	○ خطبه ۲۳۱ - ویژگی‌های پیامبر ﷺ.....	۳۳۳	
	○ خطبه ۲۳۲ - احتیاط در بیت المال	۳۳۵	
	○ خطبه ۲۳۳		
	• فصاحت و بلاغت اهل بیت ﷺ.....	۳۳۵	
	• علل سقوط جامعه اسلامی.....	۳۳۵	
	○ خطبه ۲۳۴ - علل تفاوت میان انسان‌ها.....	۳۳۵	
	○ خطبه ۲۳۵ - در سوگ پیامبر ﷺ.....	۳۳۵	
	○ خطبه ۲۳۶ - یاد مشکلات هجرت.....	۳۳۷	
	○ خطبه ۲۳۷ - سفارش به نیکوکاری.....	۳۳۷	
	○ خطبه ۲۳۸		
	• صفات شایمان	۳۳۷	
	○ خطبه ۲۳۹ - فضایل اهل بیت پیامبر ﷺ	۳۳۷	
	○ خطبه ۲۴۰ - نکوهش از موضع‌گیری‌ها ناروای عثمان	۳۳۷	
	○ خطبه ۲۴۱ - تشویق برای جهاد	۳۳۷	
	○ خطبه ۲۴۲		
	• هشدار از غفلت‌زدگی‌ها	۳۳۷	
	• ضرورت عبرت‌آموزشی از گذشتگان	۳۳۷	
	• پیام مردگان.....	۳۳۷	
	• پندپذیری از حالات رفتگان.....	۳۳۷	
	• سختی‌های لحظه‌های مرگ.....	۳۳۷	
	○ خطبه ۲۲۲		
	• ارزش و ره آورد یاد خدا.....	۳۳۷	
	• سیمای یادکنندگان خدا	۳۳۷	
	• ارزش وجود ذاکران و عارفان.....	۳۳۷	
	○ خطبه ۲۲۳		
	• هشدار از غرورزدگی‌ها.....	۳۳۷	
	• راه چگونه بودن و چگونه زیستن	۳۳۷	
	• ضرورت دنیاشناسی.....	۳۳۷	
	• انسان و رستاخیز.....	۳۳۷	
	○ خطبه ۲۲۴		
	• امام ﷺ و پرهیز از ستمکاری.....	۳۳۷	
	• امام ﷺ و پرهیز از امتیازدهی.....	۳۳۷	
	• امام ﷺ و پرهیز از رشوه‌خواری.....	۳۳۷	
	• امام ﷺ و عدالت اجتماعی.....	۳۳۷	
	○ خطبه ۲۲۵ - یاری خواستن از خدا در مشکلات اقتصادی.....	۳۳۷	
	○ خطبه ۲۲۶		
	• دنیاشناسی.....	۳۳۷	
	• ضرورت عبرت گرفتن از دنیا.....	۳۳۷	
	○ خطبه ۲۲۷		
	• چگونگی انس خدا با پندگان عارف.....	۳۳۷	
	• روش درخواست از خداوند	۳۳۷	
	○ خطبه ۲۲۸ - ویژگی‌های سلمان فارسی.....	۳۳۷	
	○ خطبه ۲۲۹ - ویژگی‌های بیعت مردم با امام.....	۳۳۷	
	○ خطبه ۲۳۰		
	• ره آورد پرهیزکاری و عمل.....	۳۳۷	
	• ضرورت یاد مرگ.....	۳۳۷	
	• سفارش به نیکوکاری	۳۳۷	
	• دنیا و زاهدان.....	۳۳۷	
	○ خطبه ۲۳۱ - ویژگی‌های پیامبر ﷺ.....	۳۳۷	
	○ خطبه ۲۳۲ - احتیاط در بیت المال	۳۳۷	
	○ خطبه ۲۳۳		
	• فصاحت و بلاغت اهل بیت ﷺ.....	۳۳۷	
	• علل سقوط جامعه اسلامی.....	۳۳۷	
	○ خطبه ۲۳۴ - علل تفاوت میان انسان‌ها.....	۳۳۷	
	○ خطبه ۲۳۵ - در سوگ پیامبر ﷺ.....	۳۳۷	
	○ خطبه ۲۳۶ - یاد مشکلات هجرت.....	۳۳۷	
	○ خطبه ۲۳۷ - سفارش به نیکوکاری.....	۳۳۷	
	○ خطبه ۲۳۸		

● بخش دوم - نامه‌ها

○ نامه ۱

• افشای سران ناکثین.....

• تشویق مردم کوفه برای جهاد.....

• نامه ۲ - تشکر از مجاهدان از جنگ برگشته

○ نامه ۳

• برخورد قاطع با خیانت کارگزاران

• هشدار از بی‌اعتباری دنیای حرام

• ضرورت عبرت از گذشتگان

• نامه ۴ - روش گزینش نیروهای عمل‌کننده.....

• نامه ۵ - هشدار از استفاده ناروای بیت المال

○ نامه ۶

• علل مشروعیت حکومت امام ﷺ.....

• پاسخ به شایعات و اتهام‌های معاویه

○ نامه ۷

• افشای چهره پنهان معاویه.....

• پاسخ به شایعات

• نامه ۸ - وادار ساختن معاویه به بیعت.....

○ نامه ۹

• افشای دشمنی‌های قریش و استقامت پیامبر ﷺ.....

• افشای اتهام‌های دروغین معاویه

○ نامه ۱۰

• افشای چهره پنهان معاویه.....

• پاسخ به تهدید نظامی معاویه.....

• پاسخ به خونخواهی دروغین معاویه

○ نامه ۱۱

• احتیاط‌های ضروری در حرکت سپاهیان.....

• ویژگی‌های خط شکنان.....

○ نامه ۱۲

• احتیاط‌های نظامی برای سربازان پیشتاز

• روش استقرار سپاه برابر دشمنان.....

• نامه ۱۳ - رعایت سلسله مراتب فرماندهی

○ نامه ۱۴

• ترک آغازگری در جنگ

• اخلاق نظامی پس از نبرد

• نامه ۱۵ - نپایش در جنگ

• نامه ۱۶ - آموزش تاکتیک‌های نظامی.....

○ نامه ۱۷

• افشای چهره بنی‌امیه.....

• ویژگی‌ها و فضایل اهل بیت ﷺ.....

○ نامه ۱۸

• هشدار از مسائل عصره.....

• ویژگی‌های قبیله بنی‌تمیم.....

• اخلاقی مدیریتی.....

○ نامه ۱۹

• هشدار از بدرفتاری با مردم.....

• طرح اخلاق اجتماعی و مدیریتی.....

• نامه ۲۰ - هشدار از خیانت به بیت المال.....

• نامه ۲۱ - سفارش به میانه روی.....

○ نامه ۲۲

۳۸۵	• ویژگی‌های محمد بن ابی بکر	۳۵۷	• نامه ۲۲ - سفارش به آخرت گرایی
۳۸۵	• علل سقوط مصر و تکه‌وش تکه‌های کوفیان	۳۵۷	• نامه ۲۳ - وصیت آخر امام
۳۸۷	• نامه ۳۶ - آمادگی رزمی امام	۳۵۷	• نامه ۲۴ - سفارش به ارزش‌های اخلاقی
۳۸۷	• اعلام مواضع قاطعانه در جنگ	۳۵۹	• وصیت اقتصادی نسبت به اموال شخصی
۳۸۷	• نامه ۳۷ - افشای ادعای دروغین معاویه	۳۵۹	• سفارش به اعتدال در مصرف اموال
۳۸۹	• نامه ۳۸ - تشریح اوضاع سیاسی مصر	۳۵۹	• وصیت به حفظ درختان و باغات
۳۸۹	• ویژگی‌های مالک اشتر	۳۵۹	• نامه ۲۵ - اخلاق اجتماعی کارگزاران اقتصادی
۳۸۹	• نامه ۳۹ - افشای بردگی عمر و عاص	۳۶۱	• روش جمع‌آوری بیت‌المال
۳۸۹	• نامه ۴۰ - تکه‌وش یک کارگزار	۳۶۱	• حمایت از حقوق حیوانات
۳۸۹	• نامه ۴۱ - تکه‌وش یک مدیر خیانتکار	۳۶۱	• نامه ۲۶ - اخلاق کارگزاران مالیاتی
۳۹۱	• تکه‌وش از سوءاستفاده در بیت‌المال	۳۶۳	• ضرورت امانت‌داری
۳۹۱	• برخورد قاطع با خیانتکار	۳۶۳	• نامه ۲۷ - اخلاق اجتماعی مدیران
۳۹۱	• نامه ۴۲ - روش دلجویی در عزل و نصب‌ها	۳۶۳	• پرهیزکاران و دنیای حلال
۳۹۱	• نامه ۴۳ - سخت‌گیری در مصرف بیت‌المال	۳۶۳	• ضرورت یاد مرگ
۳۹۳	• روش تنبیه یک مدیر خائن	۳۶۵	• اخلاق مدیران اجرایی
۳۹۳	• نامه ۴۴ - هشدار به زیاد از نقشه‌های معاویه	۳۶۵	• هشدار از خطرات منافقین
۳۹۳	• رد ادعای ابوسفیان	۳۶۵	• نامه ۲۸ - افشای اتهام‌های دروغین معاویه
۳۹۳	• نامه ۴۵ - ضرورت ساده‌زیستی کارگزاران	۳۶۷	• ویژگی‌ها و فضایل بنی‌هاشم
۳۹۳	• امام الکوی ساده‌زیستی	۳۶۷	• امتیازات بنی‌هاشم و رسوایی بنی‌امیه
۳۹۵	• ویژگی‌های امیرالمؤمنین	۳۶۷	• مظلومیت امیرالمؤمنین
۳۹۵	• امام و دنیای حرام	۳۶۷	• پاسخ به تهدیدات نظامی
۳۹۷	• امام و دنیای دنیاپرستان	۳۶۹	• نامه ۲۹ - هشدار به مردم بصره
۳۹۷	• وصف رستگاران	۳۶۹	• نامه ۳۰ - پند و هشدار به معاویه
۳۹۷	• نامه ۴۶ - مسئولیت فرمانداری	۳۷۱	• نامه ۳۱ - انسان و حوادث روزگار
۳۹۷	• اخلاق مدیریت	۳۷۱	• مراحل خودسازی
۳۹۹	• نامه ۴۷ - وصیت به ارزش‌های اخلاقی	۳۷۳	• اخلاق اجتماعی
۳۹۹	• پندهای جاودانه	۳۷۳	• شتاب در تربیت فرزند
۳۹۹	• سفارش به عدالت در قصاص	۳۷۳	• روش تربیت فرزند
۳۹۹	• نامه ۴۸ - عوامل رسوایی انسان	۳۷۵	• ضرورت توجه به معنویات
۳۹۹	• اندرز دادن به معاویه	۳۷۵	• ضرورت آخرت‌گرایی
۳۹۹	• نامه ۴۹ - هشدار به معاویه از دنیا پرستی	۳۷۵	• معیارهای روابط اجتماعی
۳۹۹	• نامه ۵۰ - پرهیز از غرورزدگی	۳۷۷	• تلاش در جمع‌آوری زاد و نوحه
۴۰۱	• مسئولیت‌های رهبری و نظامیان	۳۷۷	• نشانه‌های رحمت الهی
۴۰۱	• نامه ۵۱ - ارزش جمع‌آوری بیت‌المال	۳۷۷	• شرایط اجابت دعا
۴۰۱	• اخلاق کارگزاران اقتصادی	۳۷۹	• ضرورت یاد مرگ
۴۰۳	• نامه ۵۲ - وقت‌های نماز پنجگانه	۳۷۹	• شناخت دنیاپرستان
۴۰۳	• نامه ۵۳ - ضرورت خودسازی	۳۸۱	• ضرورت آخرت‌گرایی و ارزش‌های اخلاقی
۴۰۳	• اخلاق رهبری	۳۸۱	• ضرورت رعایت حقوق دوستان
۴۰۵	• پرهیز از غرور و خودپسندی	۳۸۱	• ضرورت توجه به ارزش‌های اخلاقی
۴۰۵	• مردم‌گرایی، حق‌گرایی	۳۸۳	• جایگاه زن و فرهنگ پرهیز
۴۰۵	• ضرورت رازداری	۳۸۳	• نامه ۳۲ - افشای سیاست استعمار معاویه
۴۰۷	• جایگاه صحیح مشورت	۳۸۵	• نامه ۳۳ - وصف شامیان مسخ شده
۴۰۷	• پرهیز از مدیران حکومت‌های فاسد گذشته	۳۸۵	• دستورات لازم به فرماندار مکه
		۳۸۵	• نامه ۳۴ - روش دلجویی از فرماندار معزول
		۳۸۵	• ویژگی‌های مالک اشتر
		۳۸۵	• نامه ۳۵ - ویژگی‌های مالک اشتر

- اصول روابط اجتماعی رهبران ۴۰۷
- ضرورت حفظ سنت‌های نیکو ۴۰۷
- شناخت اقدار گوناگون اجتماعی ۴۰۷
- صفات ارزشی نظامیان ۴۰۹
- صفات گزینشی فرماندهان نظامی ۴۰۹
- صفات فضیلت و داوران ۴۱۱
- نظارت در امور مدیران و کارگزاران ۴۱۱
- نظارت دقیق در بیت‌المال و امور مالیات ۴۱۳
- اصالت دادن به عمران و آبادانی کشور ۴۱۳
- صفات متشیان و نویسندگان حکومت ۴۱۳
- نظارت دقیق در امور بازار و بازرگانان ۴۱۳
- نظارت بر زندگی محرومان ۴۱۵
- رسیدگی مستقیم به امور نیازمندان ۴۱۵
- اخلاق اختصاصی رهبری ۴۱۵
- برهیز از مردم‌گریزی ۴۱۷
- برهیز از امتیازدهی به نزدیکان ۴۱۷
- روش برخورد با دشمن ۴۱۷
- هشدارها ۴۱۹
- دستورالعمل‌های ضروری ۴۱۹
- نامه ۵۴ ۴۲۱
- طرح ویژگی‌های بیعت مردم با امام (ع) ۴۲۱
- پاسخ به اتهام‌های طلحه و زبیر ۴۲۱
- نامه ۵۵ ۴۲۳
- فلسفه آزمایش‌ها ۴۲۳
- اندرز دادن به دشمن ۴۲۳
- نامه ۵۶ - اخلاق فرماندهی ۴۲۳
- نامه ۵۷ - روش بسیج کردن مردم برای جهاد ۴۲۳
- نامه ۵۸ ۴۲۳
- تبیین عوامل وحدت ۴۲۳
- علل پیدایش جنگ میان مسلمین ۴۲۳
- نامه ۵۹ ۴۲۵
- برهیز از هواپرستی ۴۲۵
- روش برخورد با دنیا ۴۲۵
- نامه ۶۰ ۴۲۵
- روش بهرکت در آوردن لشکر ۴۲۵
- روش بازدارندگی لشکر و مردم از تهاجمی‌ها ۴۲۵
- نامه ۶۱ - نکوهش از فرمانده شکست خورده ۴۲۷
- نامه ۶۲ ۴۲۷
- علل پیدایش فتنه‌ها ۴۲۷
- مظلومیت امیرالمؤمنین (ع) ۴۲۷
- شجاعت و دشمن‌شناسی امام (ع) ۴۲۷
- علل جهاد و پیکار ۴۲۹
- نامه ۶۳ ۴۲۹
- بازداشتن ابوموسی از فتنه‌انگیزی ۴۲۹
- هشدار و اتمام حجت با ابوموسی ۴۲۹
- نامه ۶۴ ۴۲۹
- علل اختلاف بین بنی‌امیه و بنی‌هاشم ۴۲۹
- پاسخ تهدیدات نظامی معاویه ۴۲۹
- یادآوری دلوری‌ها در پیکارها ۴۳۱
- نامه ۶۵ ۴۳۱
- افشای علل گمراهی معاویه ۴۳۱
- پاسخ به اتهام‌های دروغین معاویه ۴۳۱
- نامه ۶۶ - ضرورت واقع بینی ۴۳۳
- نامه ۶۷ ۴۳۳
- ضرورت رسیدگی به امور حجاج ۴۳۳
- سفارش به رفع نیازمندی‌های حجاج ۴۳۳
- نامه ۶۸ - روش برخورد با دنیا ۴۳۳
- نامه ۶۹ ۴۳۵
- اخلاق کارگزاران حکومتی ۴۳۵
- اوصاف مؤمنان ۴۳۵
- روش یکارگیری نفس در خوبی‌ها ۴۳۵
- نامه ۷۰ ۴۳۷
- روش برخورد با فراریان ۴۳۷
- ضرورت دشمن‌شناسی ۴۳۷
- نامه ۷۱ ۴۳۷
- علل عزل یک کارگزار ۴۳۷
- سرزنش از خیانت اقتصادی ۴۳۷
- نامه ۷۲ - انسان و مقدرات الهی ۴۳۷
- نامه ۷۳ - افشای سیمای دروغین معاویه ۴۳۹
- نامه ۷۴ - مبانی صلح و سازش مسلمین ۴۳۹
- نامه ۷۵ - فرمان اطاعت به معاویه ۴۳۹
- نامه ۷۶ - اخلاق فرماندهی ۴۳۹
- نامه ۷۷ - روش مناظره با دشمن مسلمان ۴۴۱
- نامه ۷۸ ۴۴۱
- ملل سقوط جامعه ۴۴۱
- تلاش برای تحقق وحدت ۴۴۱
- نامه ۷۹ - علل نابودی ملت‌ها ۴۴۱
- بخش سزم - حکمت‌های نهج البلاغه
- حکمت ۱ - روش برخورد با فتنه‌ها ۴۴۵
- حکمت ۲ - شناخت ضد ارزش‌ها ۴۴۵
- حکمت ۳ - شناخت ضد ارزش‌ها ۴۴۵
- حکمت ۴ - ارزش‌های اخلاقی و ضد ارزش‌ها ۴۴۵
- حکمت ۵ - شناخت ارزش‌های اخلاقی ۴۴۵
- حکمت ۶ - ارزش رزاداری و خوشرویی ۴۴۵
- حکمت ۷ - انبار اقتصادی و آخرت گرایی ۴۴۵
- حکمت ۸ - شگفتی‌های تن آدمی ۴۴۵
- حکمت ۹ - شناخت ره آورد اقبال و ادبای دنیا ۴۴۵
- حکمت ۱۰ - روش زندگی با مردم ۴۴۵
- حکمت ۱۱ - روش برخورد با دشمن ۴۴۵
- حکمت ۱۲ - آیین دوست یابی ۴۴۵
- حکمت ۱۳ - روش استفاده از نعمت‌ها ۴۴۵
- حکمت ۱۴ - روش برخورد با خوشنودان ۴۴۷
- حکمت ۱۵ - روش برخورد با فریب خورده ۴۴۷
- حکمت ۱۶ - شناخت جایگاه جبر و اختیار ۴۴۷
- حکمت ۱۷ - ضرورت رنگ کردن موها ۴۴۷
- حکمت ۱۸ - ره آورد شوم فرار از جنگ ۴۴۷
- حکمت ۱۹ - ره آورد شوم هواپرستی ۴۴۷
- حکمت ۲۰ - روش برخورد با جوامع مردمان ۴۴۷
- حکمت ۲۱ - ارزش‌ها و ضد ارزش‌ها ۴۴۷
- حکمت ۲۲ - روش گرفتن حق ۴۴۷
- حکمت ۲۳ - ضرورت عمل گرایی ۴۴۷
- حکمت ۲۴ - روش پاری کردن مردم ۴۴۷
- حکمت ۲۵ - ترس از خدا در فزونی نعمت‌ها ۴۴۷
- حکمت ۲۶ - رفتار شناسی ۴۴۷
- حکمت ۲۷ - روش درمان دردها ۴۴۷
- حکمت ۲۸ - برترین پارسایی ۴۴۷
- حکمت ۲۹ - ضرورت یاد مرگ ۴۴۷
- حکمت ۳۰ - برهیز از غفلت زدگی ۴۴۷
- حکمت ۳۱ - شناخت پایه های ایمان ۴۴۹

- حکمت ۳۲. ارزش و الای انجام دهنده کارها ۴۴۹
- حکمت ۳۳. اعتدال در بخشش و حسابرسی ۴۴۹
- حکمت ۳۴. راه بی نیازی ۴۴۹
- حکمت ۳۵. ضرورت موقعیت شناسی ۴۴۹
- حکمت ۳۶. آرزوهای طولانی و بزمکاری ۴۴۹
- حکمت ۳۷. ضرورت ترک آداب جاهلی ۴۴۹
- حکمت ۳۸. ارزش ها و آداب معاشرت با مردم ۴۵۱
- حکمت ۳۹. جایگاه واجبات و مستحبات ۴۵۱
- حکمت ۴۰. راه شناخت عاقل و احمق ۴۵۱
- حکمت ۴۱. راه شناخت عاقل و احمق ۴۵۱
- حکمت ۴۲. بیماری و پاک شدن گناهان ۴۵۱
- حکمت ۴۳. الگوهای انسانی ۴۵۱
- حکمت ۴۴. ارزش آخرت گرایی ۴۵۱
- حکمت ۴۵. راه شناخت مؤمن و منافق ۴۵۱
- حکمت ۴۶. ارزش پیشمائی و زشتی غرورزدگی ۴۵۳
- حکمت ۴۷. شناخت ارزش ها ۴۵۳
- حکمت ۴۸. رازداری و پیروزی ۴۵۳
- حکمت ۴۹. شناخت بزرگوار و پست فطرت ۴۵۳
- حکمت ۵۰. راه جذب دل ها ۴۵۳
- حکمت ۵۱. قدرت و عیب پوشی ۴۵۳
- حکمت ۵۲. روش برخورد با شکست خورندگان ۴۵۳
- حکمت ۵۳. شناخت جایگاه سخاوت ۴۵۳
- حکمت ۵۴. ارزش های اخلاقی ۴۵۳
- حکمت ۵۵. اقسام بردباری ۴۵۳
- حکمت ۵۶. تهیدستی و تنهایی ۴۵۳
- حکمت ۵۷. ارزش قناعت و خودکفایی ۴۵۳
- حکمت ۵۸. نوانگری و شهوت ها ۴۵۳
- حکمت ۵۹. ارزش تذکر دادن اشتباهات ۴۵۳
- حکمت ۶۰. ضرورت کنترل زبان ۴۵۳
- حکمت ۶۱. شیرینی آزار زن ۴۵۳
- حکمت ۶۲. روش پاسخ دادن به نیکی ها ۴۵۳
- حکمت ۶۳. ارزش شفاعت ۴۵۳
- حکمت ۶۴. غفلت دنیا پرستان ۴۵۳
- حکمت ۶۵. ترک دوستان و تنهایی ۴۵۳
- حکمت ۶۶. روش خواستن ۴۵۵
- حکمت ۶۷. ارزش ابتکار اقتصادی ۴۵۵
- حکمت ۶۸. ره آورد عفت و شکرگذاری ۴۵۵
- حکمت ۶۹. حفظ روح امیدواری ۴۵۵
- حکمت ۷۰. روانشناسی جاهل ۴۵۵
- حکمت ۷۱. نشانه کمال عقل ۴۵۵
- حکمت ۷۲. رابطه دنیا و انسان ۴۵۵
- حکمت ۷۳. ضرورت خودسازی رهبران ۴۵۵
- حکمت ۷۴. ضرورت یاد مرگ ۴۵۵
- حکمت ۷۵. توجه به فناپذیری دنیا ۴۵۵
- حکمت ۷۶. روش تحلیل رویدادها ۴۵۵
- حکمت ۷۷. دنیا شناسی ۴۵۵
- حکمت ۷۸. شناخت جایگاه جبر و اختیار ۴۵۵
- حکمت ۷۹. ارزش حکمت و بی نیافتی منافع ۴۵۷
- حکمت ۸۰. مؤمن و ارزش حکمت ۴۵۷
- حکمت ۸۱. میزان ارزش انسان ها ۴۵۷
- حکمت ۸۲. ارزش های والای انسانی ۴۵۷
- حکمت ۸۳. روش برخورد با چاهلوسان ۴۵۷
- حکمت ۸۴. مردم پس از جنگ ها ۴۵۷
- حکمت ۸۵. پرهیز از ادعاهای علمی ۴۵۷
- حکمت ۸۶. برتری تجربه پیران از قدرتمندی جوانان ۴۵۷
- حکمت ۸۷. ارزش استغفار ۴۵۷
- حکمت ۸۸. دو عامل اُمنی مسلمان ۴۵۷
- حکمت ۸۹. راه اصلاح دنیا و آخرت ۴۵۷
- حکمت ۹۰. شناخت عالم آگاه ۴۵۹
- حکمت ۹۱. راه درمان روان ۴۵۹
- حکمت ۹۲. والاترین دانش ۴۵۹
- حکمت ۹۳. فلسفه آزمایش ها ۴۵۹
- حکمت ۹۴. شناخت نیکی ها و خوبی ها ۴۵۹
- حکمت ۹۵. تقوی و ارزش اعمال ۴۵۹
- حکمت ۹۶. ارزش علم و بندگی ۴۵۹
- حکمت ۹۷. ارزش یقین ۴۵۹
- حکمت ۹۸. ضرورت عمل کردن به روایات ۴۶۱
- حکمت ۹۹. تفسیر *یا الله و آنا الیه راجعون* ۴۶۱
- حکمت ۱۰۰. روش مناجات کردن ۴۶۱
- حکمت ۱۰۱. روش برطرف کردن نیازهای مردم ۴۶۱
- حکمت ۱۰۲. آینده و مسخ ارزش ها ۴۶۱
- حکمت ۱۰۳. روش برخورد با دنیا ۴۶۱
- حکمت ۱۰۴. وصف زاهدان ۴۶۱
- حکمت ۱۰۵. احترام گذاشتن به مرزا و حدود احکام الهی ۴۶۱
- حکمت ۱۰۶. ره آورد شوم دین گریزی ۴۶۳
- حکمت ۱۰۷. علل سقوط عالمان بی عمل ۴۶۳
- حکمت ۱۰۸. شگفتی های روح آدمی ۴۶۳
- حکمت ۱۰۹. ارزش اهل بیت پیامبر *علیهم السلام* ۴۶۳
- حکمت ۱۱۰. شرایط تحقق اوامر الهی ۴۶۳
- حکمت ۱۱۱. عشق تحلل نداشتن امام علی *علیه السلام* ۴۶۳
- حکمت ۱۱۲. مشکلات شیعه بودن ۴۶۳
- حکمت ۱۱۳. ارزش های والای اخلاقی ۴۶۳
- حکمت ۱۱۴. جایگاه خوش بینی و بدبینی در جامعه ۴۶۳
- حکمت ۱۱۵. توجه به پایان پذیری دنیا ۴۶۵
- حکمت ۱۱۶. انسان و انواع آزمایش ها ۴۶۵
- حکمت ۱۱۷. پرهیز از افراط و تفریط در دوستی با امام *علیه السلام* ۴۶۵
- حکمت ۱۱۸. استفاده از فرصت ها ۴۶۵
- حکمت ۱۱۹. ضرورت شناخت دنیا ۴۶۵
- حکمت ۱۲۰. روانشناسی قیال قریش ۴۶۵
- حکمت ۱۲۱. ارزیابی عمل ها ۴۶۵
- حکمت ۱۲۲. عبرت از مرگ پاران ۴۶۵
- حکمت ۱۲۳. الگوهای کامل انسانیت ۴۶۵
- حکمت ۱۲۴. روانشناسی زن و مرد ۴۶۵
- حکمت ۱۲۵. امام و شناساندن اسلام ۴۶۵
- حکمت ۱۲۶. شگفتی های خدا ارزش ها ۴۶۷
- حکمت ۱۲۷. نکوهش ارزشی در عمل ۴۶۷
- حکمت ۱۲۸. تأثیر عوامل زیست محیطی در سلامت ۴۶۷
- حکمت ۱۲۹. شناخت عظمت پروردگار ۴۶۷
- حکمت ۱۳۰. توجه به فناپذیری دنیا ۴۶۷
- حکمت ۱۳۱ ۴۶۷
- الف - سرزنش نکوهش کننده دنیا ۴۶۷
- ب - خوبی ها و زیبایی های دنیا ۴۶۷
- حکمت ۱۳۲. ضرورت یاد مرگ ۴۶۹
- حکمت ۱۳۳. اقسام مردم و دنیا ۴۶۹
- حکمت ۱۳۴. حقوق دوستان ۴۶۹
- حکمت ۱۳۵. چهار ارزش برتر ۴۶۹
- حکمت ۱۳۶. فلسفه احکام الهی ۴۶۹
- حکمت ۱۳۷. راه نزول روزی ۴۶۹
- حکمت ۱۳۸. نقش یا دانش الهی در اتفاق ۴۶۹
- حکمت ۱۳۹. تناسب امداد الهی با نیازها ۴۶۹

حکمت ۱۲۰ - فناخت و بی‌نیازی	حکمت ۱۷۲ - پرهیز از زرافندوری
حکمت ۱۲۱ - راه آسایش	حکمت ۱۷۳ - راه به کار گرفتن قلب
حکمت ۱۲۲ - دوستی‌ها و خردمندی	حکمت ۱۷۴ - ضرورت پرهیز از خشم و انتقام
حکمت ۱۲۳ - غمها و پیری زودرس	حکمت ۱۷۵ - پرهیز از بُخل ورزی
حکمت ۱۲۴ - تناسب بردباری با مصیبت‌ها	حکمت ۱۷۶ - عبرت آموزی از اِثلاف اموال
حکمت ۱۲۵ - عبادت‌های بی‌حاصل	حکمت ۱۷۷ - روش درمان روح
حکمت ۱۲۶ - ارزش دعا، صدقه و زکات دادن	حکمت ۱۷۸ - ضرورت حکومت
حکمت ۱۲۷	حکمت ۱۷۹ - نکوهش اوباش
ارزش دانش	حکمت ۲۰۰ - نکوهش انسان‌های شرور
ارزش دانشمندان	حکمت ۲۰۱ - امداد‌های الهی و حفظ انسان
ویژگی‌های رهبران الهی	حکمت ۲۰۲ - واقع‌نگری در مسایل سیاسی
حکمت ۱۲۸ - نقش سخن در شناخت انسان	حکمت ۲۰۳ - یاد مرگ و پرهیزکاری
حکمت ۱۲۹ - ضرورت خودشناسی	حکمت ۲۰۴ - بی‌توجهی به سیاس‌گذاری مردم
حکمت ۱۳۰ - ضدّ ارزش‌ها و هتدارها	حکمت ۲۰۵ - گنجایش نامحدود ظرف علم
حکمت ۱۳۱ - ضرورت آینده‌نگری	حکمت ۲۰۶ - روه آورد حلم و بردباری
حکمت ۱۳۲ - توجه به فناپذیری	حکمت ۲۰۷ - ارزش همانند شدن با خوبان
حکمت ۱۳۳ - صبر و پیروزی	حکمت ۲۰۸ - مراحل خودسازی
حکمت ۱۳۴ - اهمیت نیت‌ها	حکمت ۲۰۹ - خبر از ظهور حضرت مهدی (عج)
حکمت ۱۳۵ - ضرورت پابندی به عهد	حکمت ۲۱۰ - الگوهای پرهیزکاری
حکمت ۱۳۶ - ضرورت خداشناسی و اطاعت	حکمت ۲۱۱ - ارزش‌های اخلاقی
حکمت ۱۳۷ - فراهم بودن راه‌های هدایت	حکمت ۲۱۲ - خودپسندی آفت عقل
حکمت ۱۳۸ - روش برخورد با دوستان بد	حکمت ۲۱۳ - تحلل مشکلات و خشنودی
حکمت ۱۳۹ - پرهیز از مواضع اِتمام	حکمت ۲۱۴ - نرم‌گوئی و کاهمیایی
حکمت ۱۴۰ - قدرت و زورگوئی	حکمت ۲۱۵ - اختلاف آفت اندیشه
حکمت ۱۴۱ - ارزش مشورت و پرهیز از خودمحوری	حکمت ۲۱۶ - قدرت و تجاوزکاری
حکمت ۱۴۲ - ضرورت رازداری	حکمت ۲۱۷ - درگونی روزگار و شناخت انسان‌ها
حکمت ۱۴۳ - فقر و نابودی	حکمت ۲۱۸ - حسادت آفت دوستی
حکمت ۱۴۴ - روش برخورد با متجاوزان	حکمت ۲۱۹ - آرزوها آفت اندیشه
حکمت ۱۴۵ - پرهیز از نافرمانی خدا	حکمت ۲۲۰ - روش فضاوت نسبت به انسان‌ها
حکمت ۱۴۶ - پرهیز از تجاوز به حقوق دیگران	حکمت ۲۲۱ - آینده دردناک ستمکاران
حکمت ۱۴۷ - خودپسندی و محرومیت‌ها	حکمت ۲۲۲ - بی‌توجهی به بدی بدکاران
حکمت ۱۴۸ - توجه به فناپذیری دنیا	حکمت ۲۲۳ - حياء و عیب‌پوشی
حکمت ۱۴۹ - آینده‌نگری	حکمت ۲۲۴ - پرهی از ارزش‌های اخلاقی
حکمت ۱۵۰ - ضرورت ترک گناه	حکمت ۲۲۵ - حسادت و بیماری
حکمت ۱۵۱ - ره آورد شوم حرام خواری	حکمت ۲۲۶ - طمع ورزی و خواری
حکمت ۱۵۲ - نادانی و دشمنی‌ها	حکمت ۲۲۷ - ارکان ایمان
حکمت ۱۵۳ - ارزش مشورت‌ها	حکمت ۲۲۸ - ارزش‌ها و ضدّ ارزش‌ها
حکمت ۱۵۴ - ارزش خشم در راه خدا	حکمت ۲۲۹ - ارزش فناخت و خوش خلقی
حکمت ۱۵۵ - راه درمان ترس	حکمت ۲۳۰ - راه به دست آوردن روزی
حکمت ۱۵۶ - ابزار ریاست	حکمت ۲۳۱ - تعریف عدل و احسان
حکمت ۱۵۷ - روش برخورد با بدان	حکمت ۲۳۲ - ره آورد اِثاق
حکمت ۱۵۸ - روش نابود کردن بدی‌ها	حکمت ۲۳۳ - پرهیز از آغازگری در مبارزه
حکمت ۱۵۹ - لجابت و شستی اراده	حکمت ۲۳۴ - تفاوت اخلاقی مردان و زنان
حکمت ۱۶۰ - طمع ورزی و بردگی	حکمت ۲۳۵ - نشانه خردمندی
حکمت ۱۶۱ - ارزش دوراندیشی	حکمت ۲۳۶ - زشتی دنیای حرام
حکمت ۱۶۲ - شناخت جاهگاه سخن و سکوت	حکمت ۲۳۷ - اقسام عبادت
حکمت ۱۶۳ - باطل گرایی و اختلاف	حکمت ۲۳۸ - مشکلات تشکیل خانواده
حکمت ۱۶۴ - ویژگی‌های اعتقادی امام (ع)	حکمت ۲۳۹ - زشتی شستی و سخن چینی
حکمت ۱۶۵ - ویژگی‌های اعتقادی امام علی (ع)	حکمت ۲۴۰ - غصب و ویرانی
حکمت ۱۶۶ - آینده سخت ستمکاران	حکمت ۲۴۱ - آینده دردناک ستمکاران
حکمت ۱۶۷ - ضرورت یاد قیامت	حکمت ۲۴۲ - ارزش لرس از خداوند
حکمت ۱۶۸ - ضرورت حق گرایی	حکمت ۲۴۳ - روش صحیح پاسخگوئی
حکمت ۱۶۹ - ارزش صبر و خطر بی‌تابی	حکمت ۲۴۴ - مسؤولیت نعمت‌های الهی
حکمت ۱۷۰ - معیار امامت؟	حکمت ۲۴۵ - کاستی قدرت و کنترل شهوت
حکمت ۱۷۱ - مشکلات دنیا	حکمت ۲۴۶ - هتدار از پشت کردن نعمت‌ها

- حکمت ۲۴۷. ره آورد سخاوت ۴۸۷
- حکمت ۲۴۸. تقویت خوش بینی ها ۴۸۷
- حکمت ۲۴۹. بهترین عمل ها ۴۸۷
- حکمت ۲۵۰. خداشناسی در حوادث روزگار ۴۸۷
- حکمت ۲۵۱. تاملی های و شیرینی های دنیا و آخرت ۴۸۷
- حکمت ۲۵۲. فلسفه احکام الهی ۴۸۷
- حکمت ۲۵۳. روش سوگند دادن ستمکار ۴۸۷
- حکمت ۲۵۴. تلاش در ینفاق های اقتصادی ۴۸۷
- حکمت ۲۵۵. تند خوئی و جنون ۴۸۷
- حکمت ۲۵۶. حسادت و بیماری ۴۸۷
- حکمت ۲۵۷. راه شاد کردن دیگران ۴۸۷
- حکمت ۲۵۸. صدفه و نوانگری ۴۸۹
- حکمت ۲۵۹. شناخت جایگاه وفاداری ۴۸۹
- حکمت ۲۶۰. پرهیز از مهلت دادن های خدا ۴۸۹
- حکمت ۲۶۱. اشاره به ظهور امام زمان علیه السلام ۴۹۱
- حکمت ۲۶۲. سخنوری ۴۹۱
- حکمت ۲۶۳. پرهیز از دشمنی کردن ۴۹۱
- حکمت ۲۶۴. سرپرستی زنان ۴۹۱
- حکمت ۲۶۵. تأثیر ایمان در روح ۴۹۱
- حکمت ۲۶۶. ضرورت پرداخت زکات ۴۹۳
- حکمت ۲۶۷. اخلاق نظامی ۴۹۳
- حکمت ۲۶۸. امید به پیروزی ۴۹۳
- حکمت ۲۶۹. جهاد پیامبر صلی الله علیه و آله ۴۹۳
- حکمت ۲۷۰. مظلومیت امام علی علیه السلام ۴۹۵
- حکمت ۲۷۱. مشکل حق ناشناسی ۴۹۵
- حکمت ۲۷۲. مشکل هم نشینی با قدرتمندان ۴۹۵
- حکمت ۲۷۳. نیکو به بازماندگان دیگران ۴۹۵
- حکمت ۲۷۴. گفتار حکیمان و درمان ۴۹۵
- حکمت ۲۷۵. روش صحیح پاسخ دادن ۴۹۵
- حکمت ۲۷۶. پرهیز از حرص و رزوی در کسب روزی ۴۹۵
- حکمت ۲۷۸. اعتدال در دوستی ها و دشمنی ها ۴۹۵
- حکمت ۲۷۹. روش برخورد با دنیا ۴۹۵
- حکمت ۲۸۰. ضرورت حفظ اموال کعبه ۴۹۷
- حکمت ۲۸۱. روش صحیح قضاوت ۴۹۷
- حکمت ۲۸۲. ضرورت استقامت در برداشتن کجی ها ۴۹۷
- حکمت ۲۸۳. ضرورت توکل به خداوند ۴۹۷
- حکمت ۲۸۴. ضرورت عمل گرایی ۴۹۷
- حکمت ۲۸۵. ضد ارزش های اخلاقی ۴۹۷
- حکمت ۲۸۶. پرهیز از دورویی ها ۴۹۷
- حکمت ۲۸۷. سوگند امام علیه السلام ۴۹۹
- حکمت ۲۸۸. ارزش تداوم عمل ۴۹۹
- حکمت ۲۸۹. شناخت جایگاه واجبات و مستحبات ۴۹۹
- حکمت ۲۹۰. یاد قیامت و آمادگی ۴۹۹
- حکمت ۲۹۱. برتری عقل از مشاهده چشم ۴۹۹
- حکمت ۲۹۲. غرور، آفت پندپذیری ۴۹۹
- حکمت ۲۹۳. علل سقوط جامعه ۴۹۹
- حکمت ۲۹۴. دانش نابود کننده عذرها ۴۹۹
- حکمت ۲۹۵. ضرورت استفاده از فرصت ها ۴۹۹
- حکمت ۲۹۶. سرانجام خوشی ها ۴۹۹
- حکمت ۲۹۷. مشکل درک قضا و قدر ۴۹۹
- حکمت ۲۹۸. جبهل و غواری ۴۹۹
- حکمت ۲۹۹. الگوی کامل انسانیت ۴۹۹
- حکمت ۳۰۰. مسئولیت نعمت ها ۴۹۹
- حکمت ۳۰۱. روش تسلیت گفتن ۵۰۱
- حکمت ۳۰۲. عزای پیامبر صلی الله علیه و آله و بی نابی ها ۵۰۱
- حکمت ۲۹۳. دوستی یا احمق هرگز!! ۵۰۱
- حکمت ۲۹۴. فاصله میان شرق و غرب ۵۰۱
- حکمت ۲۹۵. شناخت دوستان و دشمنان ۵۰۱
- حکمت ۲۹۶. پرهیز از دشمنی ها ۵۰۱
- حکمت ۲۹۷. ضرورت عبرت گرفتن ۵۰۱
- حکمت ۲۹۸. اعتدال در دشمنی ها ۵۰۱
- حکمت ۲۹۹. نماز در نگرانی ها ۵۰۱
- حکمت ۳۰۰. شکنجه روزی بندگان ۵۰۱
- حکمت ۳۰۱. احتیاط در فرستادن پیکر ها و نامه ها ۵۰۱
- حکمت ۳۰۲. نیاز انسان به دعا ۵۰۱
- حکمت ۳۰۳. ارزش دنیادوستی ۵۰۳
- حکمت ۳۰۴. ضرورت پاسخ دادن به درخواست ها ۵۰۳
- حکمت ۳۰۵. غیرتمندی و ترک زنا ۵۰۳
- حکمت ۳۰۶. نگهدارندگی اجل ۵۰۳
- حکمت ۳۰۷. مشکل مال غارت شده ۵۰۳
- حکمت ۳۰۸. ره آورد دوستی پدران ۵۰۳
- حکمت ۳۰۹. ارزش گمان مؤمن ۵۰۳
- حکمت ۳۱۰. ضرورت اطمینان به وعده های الهی ۵۰۳
- حکمت ۳۱۱. نفرین امام علیه السلام ۵۰۳
- حکمت ۳۱۲. روانشناسی عبادات ۵۰۳
- حکمت ۳۱۳. جامعیت قرآن ۵۰۳
- حکمت ۳۱۴. روش برخورد با متجاوز ۵۰۳
- حکمت ۳۱۵. روش نویسندگی ۵۰۳
- حکمت ۳۱۶. پیشوایی مؤمنان و تبهکاران ۵۰۳
- حکمت ۳۱۷. اختلاف مسلمین و انحراف یهودیان ۵۰۳
- حکمت ۳۱۸. قاطعیت در مبارزات ۵۰۵
- حکمت ۳۱۹. ره آورد شوم تهدیدستی ۵۰۵
- حکمت ۳۲۰. روش صحیح پرسیدن ۵۰۵
- حکمت ۳۲۱. قاطعیت رهبری در مشورت ۵۰۵
- حکمت ۳۲۲. ضرورت تقویت روحیه مردم پس از جنگ ۵۰۵
- حکمت ۳۲۳. علل انحراف خوارج ۵۰۵
- حکمت ۳۲۴. خدائرس در خلوت گاه ها ۵۰۵
- حکمت ۳۲۵. اندوه عزای محمد بن ابی بکر ۵۰۵
- حکمت ۳۲۶. مهلت پذیرش توبه ۵۰۵
- حکمت ۳۲۷. پیروزی های دروغین ۵۰۵
- حکمت ۳۲۸. مسئولیت اجتماعی سرمایه داران ۵۰۵
- حکمت ۳۲۹. بی نیازی از عذرخواهی ۵۰۷
- حکمت ۳۳۰. مسئولیت نعمت ها ۵۰۷
- حکمت ۳۳۱. ارزش اطاعت و بندگی ۵۰۷
- حکمت ۳۳۲. مسئولیت رهبری ۵۰۷
- حکمت ۳۳۳. روانشناسی مؤمن ۵۰۷
- حکمت ۳۳۴. یاد مرگ و آرزو ها ۵۰۷
- حکمت ۳۳۵. آفات اموال ۵۰۷
- حکمت ۳۳۶. مسئولیت وعده دادن ۵۰۷
- حکمت ۳۳۷. ضرورت عمل گرایی ۵۰۷
- حکمت ۳۳۸. اقسام علم ۵۰۷
- حکمت ۳۳۹. قدرت و حاکمیت اندیشه ۵۰۷
- حکمت ۳۴۰. ارزش پاکدامنی و شکرگذاری ۵۰۷
- حکمت ۳۴۱. روز دردناک ظالم ۵۰۷
- حکمت ۳۴۲. راه بی نیازی ۵۰۷
- حکمت ۳۴۳. شناخت مردم و ضد ارزش ها ۵۰۷
- حکمت ۳۴۴. ضرورت توجه به فنای پذیری دنیا ۵۰۷
- حکمت ۳۴۵. یکی از راه های پاک ماندن ۵۰۹
- حکمت ۳۴۶. مشکلات درخواست کردن ۵۰۹
- حکمت ۳۴۷. جایگاه ستایش ۵۰۹

۵۲۱	حکمت ۳۸۸ - سخت ترین گناه
۵۲۱	حکمت ۳۸۹ - الگوی انسان کامل
۵۲۱	حکمت ۳۹۰ - روانشناسی مردان ستمکار
۵۲۱	حکمت ۳۹۱ - امیدواری در سختی ها
۵۲۱	حکمت ۳۹۲ - اعتدال در پرداخت به امور خانواده
۵۲۱	حکمت ۳۹۳ - بزرگ ترین عیب
۵۲۱	حکمت ۳۹۴ - روش تبریک گفتن در تولد فرزند
۵۲۱	حکمت ۳۹۵ - پرهیز از تجمل گرایی
۵۲۱	حکمت ۳۹۶ - قدرت خداوند در روزی رسانی
۵۲۱	حکمت ۳۹۷ - روش تسلیت گفتن
۵۲۱	حکمت ۳۹۸ - مسؤولیت نعمت ها
۵۲۱	حکمت ۳۹۹ - راه خودسازی
۵۲۱	حکمت ۴۰۰ - ضرورت پرهیز از بدگمانی
۵۲۱	حکمت ۴۰۱ - روش خواستن از خدا
۵۲۱	حکمت ۴۰۲ - ضرورت پرهیز از درگیری
۵۲۱	حکمت ۴۰۳ - نشانه بی خردی
۵۲۱	حکمت ۴۰۴ - جایگاه هر سپیدن
۵۲۱	حکمت ۴۰۵ - ارزش های اخلاقی
۵۲۱	حکمت ۴۰۶ - هماهنگی علم و عمل
۵۲۱	حکمت ۴۰۷ - روش برخورد با دنیا
۵۲۱	حکمت ۴۰۸ - فلسفه کفر و پاداش
۵۲۱	حکمت ۴۰۹ - خبر از مسخ ارزش ها
۵۲۱	حکمت ۴۱۰ - هدایتی انسان و ضرورت تقوا
۵۲۱	حکمت ۴۱۱ - ارزش های ولای اخلاقی
۵۲۱	حکمت ۴۱۲ - عوامل استحکام دین و دنیا
۵۲۱	حکمت ۴۱۳ - مراحل امر به معروف و نهی از منکر
۵۲۱	حکمت ۴۱۴ - مراحل امر به معروف و نهی از منکر
۵۲۱	حکمت ۴۱۵ - مراحل شکست در مبارزه
۵۲۱	حکمت ۴۱۶ - سرانجام حق و باطل
۵۲۱	حکمت ۴۱۷ - ضرورت ترسیدن از عذاب الهی
۵۲۱	حکمت ۴۱۸ - آثار شوم بغل ورزی
۵۲۱	حکمت ۴۱۹ - اقسام روزی و پرهیز از حرص زدن
۵۲۱	حکمت ۴۲۰ - ضرورت یاد مرگ
۵۲۱	حکمت ۴۲۱ - ضرورت رازداری و کنترل زبان
۵۲۱	حکمت ۴۲۲ - ارزش سکوت
۵۲۱	حکمت ۴۲۳ - تلاشی در اطاعت و بندگی
۵۲۱	حکمت ۴۲۴ - راه چگونه زیستن
۵۲۱	حکمت ۴۲۵ - دین شناسی
۵۲۱	حکمت ۴۲۶ - ضرورت استقامت
۵۲۱	حکمت ۴۲۷ - شناخت خوبی ها و بدی ها
۵۲۱	حکمت ۴۲۸ - فقر زدایی و سلامت
۵۲۱	حکمت ۴۲۹ - ضرورت عمل گرایی
۵۲۱	حکمت ۴۳۰ - برنامه ریزی صحیح در زندگی
۵۲۱	حکمت ۴۳۱ - ضرورت ترک حرام و غفلت زدگی
۵۲۱	حکمت ۴۳۲ - راه شناخت انسان ها
۵۲۱	حکمت ۴۳۳ - روش برخورد با دنیا
۵۲۱	حکمت ۴۳۴ - ارزش سخن
۵۲۱	حکمت ۴۳۵ - ارزش قناعت
۵۲۱	حکمت ۴۳۶ - راه خوب زیستن
۵۲۱	حکمت ۴۳۷ - عطر خوب
۵۲۱	حکمت ۴۳۸ - ترک غرور و یاد مرگ
۵۲۱	حکمت ۴۳۹ - حقوق متقابل پدر و فرزند
۵۲۱	حکمت ۴۴۰ - شناخت واقعیت ها و خرافات
۵۲۱	حکمت ۴۴۱ - ضرورت هماهنگی با مردم
۵۲۱	حکمت ۴۴۲ - دشمنی با دشمنان
۵۲۱	حکمت ۴۴۳ - پرهیز از کارهای گوناگون
۵۲۱	حکمت ۴۴۴ - تفسیر لاجول ولا قوه الا بالله
۵۲۱	حکمت ۴۴۵ - جاهلان منظره به دین
۵۲۱	حکمت ۴۴۶ - اخلاقی تهیدستان و توانگران
۵۲۱	حکمت ۴۴۷ - ارزش عقل
۵۲۱	حکمت ۴۴۸ - سرانجام حق ستیزی
۵۲۱	حکمت ۴۴۹ - هماهنگی قلب و چشم
۵۲۱	حکمت ۴۵۰ - ارزش پرهیزگاری
۵۲۱	حکمت ۴۵۱ - احترام به استاد
۵۲۱	حکمت ۴۵۲ - راه خودسازی
۵۲۱	حکمت ۴۵۳ - راه تحمل مصیبت ها
۵۲۱	حکمت ۴۵۴ - راه تحمل مصیبت ها
۵۲۱	حکمت ۴۵۵ - دین شناسی
۵۲۱	حکمت ۴۵۶ - روش برخورد با دنیا
۵۲۱	حکمت ۴۵۷ - شرایط توبه و استغفار
۵۲۱	حکمت ۴۵۸ - ره آورد حلم
۵۲۱	حکمت ۴۵۹ - مشکلات انسان
۵۲۱	حکمت ۴۶۰ - راه درمان شهوت و عفو اهانت کننده
۵۲۱	حکمت ۴۶۱ - ره آورد عقل
۵۲۱	حکمت ۴۶۲ - ارزش نیکوکاری
۵۲۱	حکمت ۴۶۳ - ره آورد خودسازی
۵۲۱	حکمت ۴۶۴ - ارزش عقل و بردباری
۵۲۱	حکمت ۴۶۵ - مسؤولیت توانگران
۵۲۱	حکمت ۴۶۶ - دوچیز ناپایدار
۵۲۱	حکمت ۴۶۷ - جایگاه شکوه کردن
۵۲۱	حکمت ۴۶۸ - شناخت روز عید
۵۲۱	حکمت ۴۶۹ - اندوه سرمایه داران
۵۲۱	حکمت ۴۷۰ - آندوه زران دوزی
۵۲۱	حکمت ۴۷۱ - اقسام روزی
۵۲۱	حکمت ۴۷۲ - ویژگی های دوستان خدا
۵۲۱	حکمت ۴۷۳ - ضرورت توجه به فوایدیری لذت ها
۵۲۱	حکمت ۴۷۴ - آزمودن انسان ها
۵۲۱	حکمت ۴۷۵ - ارزش های ولای اخلاقی
۵۲۱	حکمت ۴۷۶ - راه شناخت بزرگواران
۵۲۱	حکمت ۴۷۷ - شناخت عدل و بخشش
۵۲۱	حکمت ۴۷۸ - جهل و دشمن
۵۲۱	حکمت ۴۷۹ - ترمیم زهد و پارسایی
۵۲۱	حکمت ۴۸۰ - نقش خوابیدن ها در زندگی
۵۲۱	حکمت ۴۸۱ - تجربه کاری و شناخت مدیران
۵۲۱	حکمت ۴۸۲ - راه انتخاب شهرها برای زندگی
۵۲۱	حکمت ۴۸۳ - ویژگی های مالک اشتر
۵۲۱	حکمت ۴۸۴ - ارزش شادابی در کار
۵۲۱	حکمت ۴۸۵ - انسان شناسی
۵۲۱	حکمت ۴۸۶ - ضرورت پرداخت دیون مردم
۵۲۱	حکمت ۴۸۷ - ضرورت فقه در تجارت
۵۲۱	حکمت ۴۸۸ - راه برخورد با مصیبت ها
۵۲۱	حکمت ۴۸۹ - راه مبارزه با هواپرستی
۵۲۱	حکمت ۴۹۰ - پرهیز از شوخی کردن
۵۲۱	حکمت ۴۹۱ - روش برخورد با مردم
۵۲۱	حکمت ۴۹۲ - معیار شناخت فقر و غنا
۵۲۱	حکمت ۴۹۳ - علل انحراف زبیر
۵۲۱	حکمت ۴۹۴ - راه غرور زدایی
۵۲۱	حکمت ۴۹۵ - راه شناخت بزرگ ترین شاعر
۵۲۱	حکمت ۴۹۶ - بهای جان آدمی
۵۲۱	حکمت ۴۹۷ - تشنگان مال و علم

- حکمت ۴۵۸ - نشانه‌های ایمان ۵۲۹
- حکمت ۴۵۹ - شناخت جایگاه جبر و اختیار ۵۲۹
- حکمت ۴۶۰ - ارزش صبر و تحمل ۵۲۹
- حکمت ۴۶۱ - غیبت نشانه نانوایی ۵۲۹
- حکمت ۴۶۲ - پرهیز از غرور زدگی در ستایش ۵۲۹
- حکمت ۴۶۳ - دنیا برای آخرت است ۵۲۹
- حکمت ۴۶۴ - سرانجام دردناک بنی‌امیه ۵۲۹
- حکمت ۴۶۵ - ارزش‌های والای انصار ۵۲۹
- حکمت ۴۶۶ - دقت در مشاهدات ۵۲۹
- حکمت ۴۶۷ - وصف یکی از رهبران الهی ۵۲۹
- حکمت ۴۶۸ - مسؤولیت سرمایه‌داری ۵۳۱
- حکمت ۴۶۹ - پرهیز از افراط و تفریط نسبت به امام علی (ع) ۵۳۱
- حکمت ۴۷۰ - تعریف توحید و عدل ۵۳۱
- حکمت ۴۷۱ - شناخت جایگاه سخن و سکوت ۵۳۱
- حکمت ۴۷۲ - دعای باران ۵۳۱
- حکمت ۴۷۳ - ارزش رنگ کردن و آرایش ۵۳۱
- حکمت ۴۷۴ - ارزش عفت و پاکدامنی ۵۳۱
- حکمت ۴۷۵ - ارزش فناخت ۵۳۱
- حکمت ۴۷۶ - راه‌کشورداری ۵۳۱
- حکمت ۴۷۷ - بزرگ‌ترین گناه ۵۳۱
- حکمت ۴۷۸ - مسؤولیت آگاهان ۵۳۱
- حکمت ۴۷۹ - بدترین دوست ۵۳۱
- حکمت ۴۸۰ - آفت دوستی ۵۳۳
- فهرست موضوعی نهج‌البلاغه ۵۳۵
- جدول اختلاف نسخه‌ها ۶۶۹
- فهرست مطالب ۷۳۵
- دیگر آثار مترجم ۷۵۱